

2. Büyük Taarruz'da Erkmencepe Savaşları

İbrahim YÜKSEL*

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından, Osmanlı ordusunun terhisine ve İstanbul dâhil olmak üzere itilâf devletleri tarafından ülkenin stratejik bölgelerinin işgaline başlanmıştır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin hemen ardından Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan Millî Mücadele 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu ile gelişerek devam etmiş TBMM orduları, Birinci İnönü (10 Ocak 1921) ve İkinci İnönü (1 Nisan 1921) zaferlerinin ardından Sakarya Meydan Savaşı'ndan da zaferle çıkarak (11 Eylül 1921) Anadolu'nun ortalarına kadar ilerlemiş olan işgalci Yunan kuvvetlerini bozguna uğratmıştı. Sakarya'da ağır yenilgiye uğrayan Yunanlılar, işgal ettikleri Orta Anadolu'yu tamamen boşaltmak zorunda kalmış ve ancak Eskişehir-Afyonkarahisar'ın doğusundaki hatta tutunabilmişti. Bu, Yunan ordusu için büyük bir başarı ve şanstı. Çünkü Türk kuvvetleri çok yorgundu, ulaştırma ve lojistik olanakları yetersizdi. Geri çekilişleri kesintisiz ve sürekli izlenemeyen Yunanlılar, bu sayede yok olmaktan kurtulmuş, Eskişehir-Afyonkarahisar genel hattında savunmaya geçmişti.

74. Erkmencepe'de (Karatepe) Yunan mevzileri

Sakarya zaferiyle büyük moral kazanan ve Türk ulusunun kendisine olan güveni artan Türk ordusu, kendisini hızla toparlayarak İstiklâl Savaşı'nın son evresini oluşturan Büyük Taarruz'a hazırlanıyordu. Taarruz için, düşmanın en zayıf olduğu yer değil, sürpriz bir biçimde düşman kuvvetlerinin son derece mükemmel berkitiği ve asıl kuvvetlerinin bulunduğu, Afyonkarahisar'ın güneyindeki Kaleciksisivrisi-Erkmencepe-Belentepe-Tınaztepe hattı seçilmişti. Bu hattaki düşman mevzileri Afyonkarahisar'ın güneyinden başlayarak Kaleciksisivrisi, 1310 rakımlı Erkmen tepeleriyle Belen ve Tınaz tepelerinden geçerek Çiğiltepe'de Ahırdağı'na dayanmakta idi. Tel örgü engelleriyle takviye edilen mevziin yeterli bir derinliği yoktu ancak, Erkmen,

* Gazeteci

Belen ve Tınaz tepelerinde ikinci mevziler oluşturulmuştu.¹ Önemli tepeler istinat noktası haline getirilmiş, bazı bölgelerdeki siperler, kuvvetli tel örgüleri ile iki veya üç hat olarak boy çukuru halinde yapılmıştı.²

a. Erkmen ve Erkmen Tepelerinin Büyük Taarruz'daki Yeri ve Önemi

Erkmen tepeleri, Erkmen kasabasının güneyinde yer alan tepelerdir. Bu tepelerden en kuzeyde olanı Büyük Taarruz'da "1310 Rakımlı Erkmementepe" adıyla anılmakta olup, yöre halkı tarafından, haşmetli kara görünüşü nedeniyle "Karatepe" olarak adlandırılmaktadır.³

75. 1310 rakımlı tepenin doğu yamaçları

Bu tepenin Afyonkarahisar ovasına uzanan kuzey eteklerinde Erkmen kasabası kuruludur. 1310 Rakımlı Erkmementepe'nin güneybatısında bulunan ve Büyük Taarruz'da "Alikaya" olarak geçen tepe, yöre halkınca "Leyleksekti" adıyla anılmaktadır.⁴ Alikaya'nın daha güneybatısında ise Büyük Taarruz'da "1310 Rakımlı Tepe"⁵ olarak adlandırılan tepe yer almaktadır.

Büyük ölçüde dolmuş olsalar da günümüzde bile Yunan mevzilerinin varlığını koruduğu bu tepeler, Afyonkarahisar ve Sincanlı ovalarına hâkim oluşları nedeniyle, Büyük Taarruz'da son derece önemli stratejik noktalar olarak ön plana çıkmış ve Türk ordusu bu tepeleri alabilmek için 26 ve 27 Ağustos'ta iki gün boyunca çetin ve kanlı savaşlar vermek zorunda kalmıştır. TBMM Orduları Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa, 4 Ekim 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Büyük Zafar hakkında yaptığı konuşmada Erkmen tepelerinin son derece önemli mevzilerden ve Afyonkarahisar'ın güneyindeki asıl düşman mevzilerinin dayandığı noktalardan

1 BELEN Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1973, s. 421.

2 AKBAY Cemal, "Afyon Muharebesi'nde 27 Ağustos Harekâtı", *Büyük Taarruz 70. Yıl Armağanı*, Genelkurmay Başkanlığı Yayın No: '97/52, Ankara 1992, s. 129.

3 Bu tepenin yükseltisi günümüz haritalarında 1524 m olarak gösterilmektedir (Bk. Başkomutan Tarihi Siti Kocatepe Bölümü). Halk arasında genellikle Karatepe adı kullanılmakta ise de (Kaynak Kişi TAŞ Mevlüt, 1992 doğumlu, İlkokul mezunu, Çiftçi Malları Koruma bekçisi) araştırmamızda Büyük Taarruz'da geçen "1310 Rakımlı Erkmementepe" adı esas alınmıştır.

4 Kaynak Kişi: TAŞ. Araştırmamızda Büyük Taarruz'da geçtiği şekliyle "Alikaya" adı esas alınmıştır.

5 Bu tepenin yükseltisi günümüz haritalarında 1668 m olarak gösterilmektedir (Bk. Başkomutan Tarihi Siti Kocatepe Bölümü).

biri⁶ olduğunu kaydederek bu tepelerin Büyük Taarruz'daki yeri ve önemini şu sözlerle dile getirmiştir:

*“Son 1310 rakımlı tepe topçu ateşimizin etkisinden uzaktı. Orada taarruzlarımız tekerlek geçmediği için cebel topraklarıyla korunmak zorundaydı. Onun için diretildi. Bu nokta o kadar çok mühimdir ki: düşman bütün kuvvetleriyle ve bütün araçlarıyla orasını elinde tutmaya çalışıyordu.”*⁷

Aynı şekilde, Büyük Taarruz sırasında Belentepe'ye taarruz eden 23. Tümen'in Kurmay Başkanı Kurmay Yüzbaşı Fahri'ye (Belen) göre 1310 rakımlı Erkmen tepeleri, Afyon ve Sincanlı ovalarına hâkim olduklarından mevziin kilit noktasını teşkil ediyorlardı. Kocatepe'den Erkmentepesi'ne doğru giden plato önemli bir kuvvetin ilerlemesine elverişli idi. Erkmentepesi'nin zapt edilmesi halinde düşmanın Afyonkarahisar cephesinde barınması mümkün olamazdı.⁸

4. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Kemalettin Sami (Gökçen), 27 Ağustos savaşları sırasında verdiği emirde *“Ordumuza kesin sonucu sağlayacak olan 1310 rakımlı Erkmentepe elde edilecektir.”* sözleriyle Erkmentepe'nin önemini dile getirirken ayrıca tümen komutanlarına verdiği *“Bütün ordunun zaferini temin etmek için korkusuzca taarruz edecek ve birlikler yok olma derecesinde sarsılsalar bile 1310 rakımlı tepeler elde edilecektir.”*⁹ Talimatıyla da, ordunun zaferinin Erkmen tepelerinin ele geçirilmesine bağlı olduğunu kaydetmekteydi. Türk Ordusu'nun yani, Türk ulusunun İzmir'e giden yolu Erkmen tepelerinden geçmekteydi. Birlikler yok olma pahasına da olsa Erkmen tepelerini ele geçirerek bu yolu açmak zorundaydı.

Bunun yanı sıra Afyonkarahisar, Millî mücadelenin başlarında ana merkezlerden biri durumunda idi. Nazilli, Salihli, Alaşehir gibi cephelerden gelen haberler önce Erkmen köyünde konuşlanan 23. Tümen'e ulaşmakta ve buradan da Konya'daki 12. Kolordu karargâhına gönderilmekte idi. Bu yazışmalar Genelkurmay Askeri Tarih Arşivi'nde önemli bir yekûn tutmaktadır.¹⁰

b. 26 Ağustos Muharebeleri

Büyük Taarruz'un ince elenip sık dokunarak hazırlanan planları uyarınca, düşman kuvvetlerini yarma bölgesi olarak Kaleciksisvrisi-Erkmentepe-Belentepe-Tınaztepe mevzii seçilmişti. Kesin sonuç bu sahada alınacaktı. Nurettin Paşa komutasındaki 1. Ordu, dokuz piyade (dörder tümenli 1., 4. kolordular ve bağımsız 6. Tümen) ve üç süvari tümeni (5. Süvari Kolordusu) ile ağırlık merkezi Kaleciksisvrisi ile Çiğiltepe

6 *Atatürk'ün Söylev Demeçleri I (1919-1938)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 1997, s. 269-270; Ayrıca bk. ÖZTÜRK Kazım, *Atatürk'ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmaları II*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1183 Atatürk Dizisi/30, Ankara 1992, s. 837-871.

7 *Atatürk'ün Söylev Demeçleri I*, s. 270-271.

8 BELEN, *a.g.e.*, s. 422.

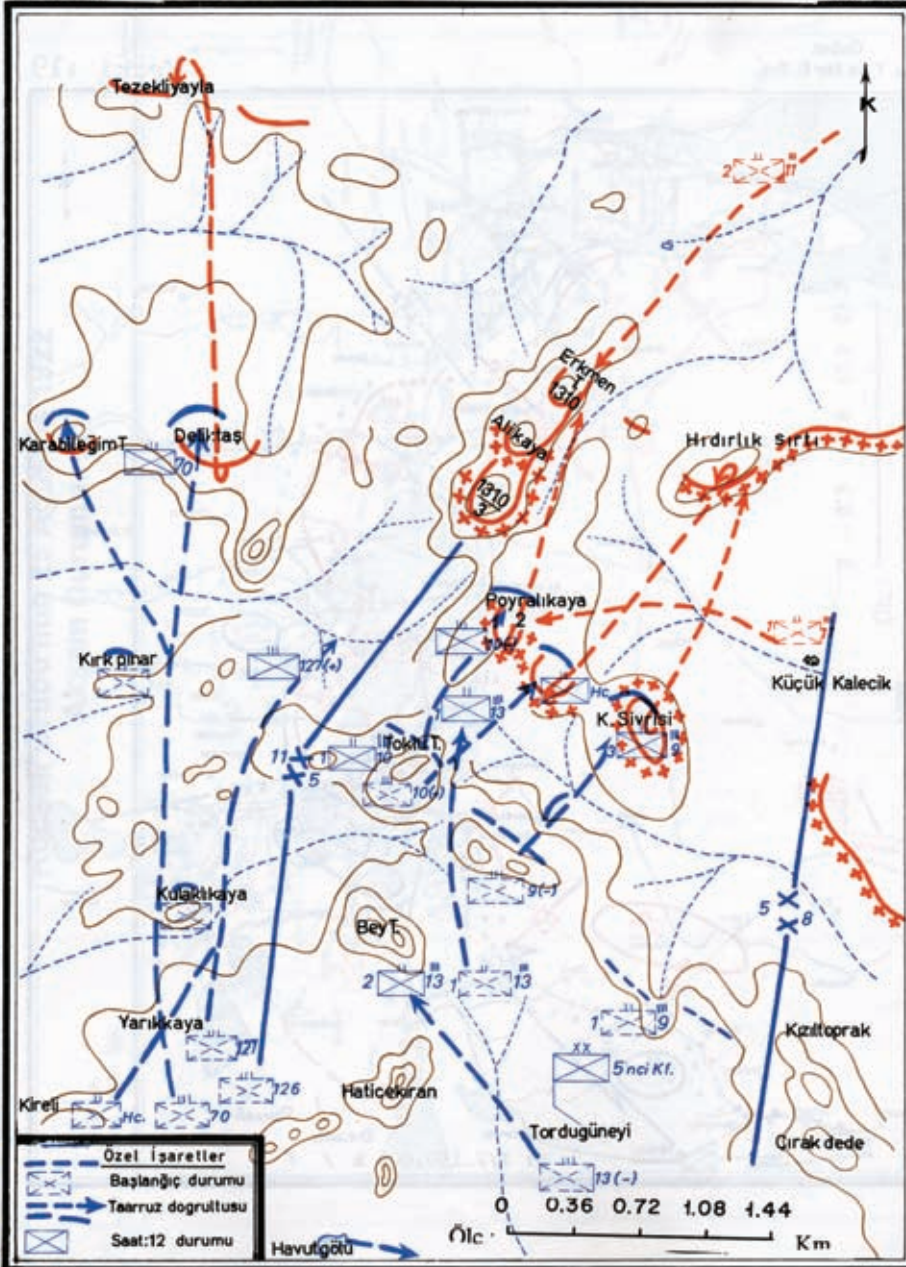
9 BELEN, *a.g.e.*, s. 436-437.

10 DAŞDEMİR Lâtif, “Cumhuriyet Döneminde Afyonkarahisar”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, Cilt I, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları Yayın No 35, Afyon 2001, s. 158-159.

26 Ağustos 1922 5 nci Kafkas ve Tümenlerin Taarruzu ve Saat 12.00 Durumu

Gnukur.
As. T. ve Str. E. Bşk.

(Kroki : 20)

arasında olmak üzere Afyonkarahisar-Toklusivrisi hattına taarruz ederek, düşmanın İzmir ile irtibatını kesecekti. 5. Süvari Kolordusu Çiğiltepe ile Toklusivrisi arasından Ahırdağlarını aşarak düşmanın arkasına sarkacak ve batı kanadını kuşatacaktı. 2. Kolordu üç tümeni ile Sandıklı-Şuhut-Efesultan bölgesinde ihtiyatta bulunacaktı. Eğer 2. Ordu, Porsuk Müfrezesi ve 41. Tümen ile taarruz ederek Eskişehir'in doğusundaki Bozdağ-Hamidiye-Seyitgazi mevziinde bulunan 3. Yunan Kolordusu'nu; 3 piyade ve 1 süvari tümeniyle de Afyonkarahisar'ın kuzeyinde bulunan 5. Yunan tümenini taarruzla yerinde tutabilirse, 1. Ordu güneyden düşman cephesini yarmayı başarabilecekti.

76. 1310 Rakımlı Tepe'den Sinanpaşa Ovası'nın görünüşü

1. Ordu'ya verilen Akarçay'dan Ahırdağı'na kadar uzanan 40 kilometrelik cepheye dokuz tümen taarruz edecekti. Her tümene ortalama dört-beş kilometrelik bir cephe düşüyordu. Tahkimli mevzilere taarruzda verilen bu cephe, normalden fazla idi. Öte yandan Kaleciksisivrisi- Erkmencepe-Belentepe arasındaki 15 kilometrelik bölgeye dört tümen ayrılmıştı. Böylece her tümene bu bölgede dört kilometreden daha az bir taarruz cephesi düşmüş ve bölgede düşman mevziinin yarılmasına yeter bir kuvvet ile ağırlık merkezi kurulmuştu.¹¹

Bu plan kapsamında yarmanın gerçekleştirileceği bölgede 1. Ordu'ya bağlı 4. Kolordu, Afyonkarahisar'dan Belentepe'ye kadar olan Yunan mevziine taarruz edecekti. Afyonkarahisar'ın güney sırtları, Kaleciksisivrisi ve Erkmencepe tepelerinde bulunan bu mevzide 4. Yunan Tümeni vardı. 1. Kolordu da Belentepe, Tınaztepe, Kılınçarslanbeli, Çiğiltepe mevziini tutan 1. Yunan Tümeni'ne taarruz edecekti. Yunan cephesini yarmak için taarruz bölgesinde yeterli bir üstünlük sağlanmasına rağmen Döğür-İhsaniye bölgesindeki Yunan kolordusu yetişmeden cephenin yarılmasının hayati önemi vardı.

24 Ağustos 1922 günü saat 10.00'da 4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami (Gökçen), kurmay başkanı, topçu ve tümen komutanlarını yanına alarak

11 30 Ağustos Zaferi, (Hızl. Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı), s. 29.

Avlakkaya'ya çıktı. Arazi üzerinde taarruzun nasıl yapılacağını, tümenlerin hazırlık durumlarını ayrıntılarıyla anlattıktan sonra 16 numaralı taarruz emrini verdi:

“... ”

6- 5. Tümen; 8. Tümen sol yanı ile Kocatepe-Haticekıran(dâhil)-Beytepe(dâhil)-Tezekliayla doğu kenarı hattı arasından Küçükkalecişivrisi 1, 2, 3 nolu (yani Küçüktepe, Poyralıkaya tepesi, 1310 rakımlı) tepelere taarruz edecektir. Taarruzun ilk hedefi: Küçükkalecişivrisi ve 1, 2 numaralı tepelerdir. Bu hat elde edildikten sonra bunlara dayanılarak 1310 rakımlı tepelere taarruza devam edilecektir. Bu ikinci safha esnasında 11. Tümen sol yandan bu taarruza katılacaktır.

...”¹²

Ancak 24 Ağustos 1922 akşamı, 5. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Halit (Ak-mansu), araziye inceleyip Kocatepe'deki karargâhına döndükten sonra, bütün hazırlıkların yapılmış ve emirlerin de verilmiş olduğunu bildiği halde, Türk topçu ateşinin düşman tel engellerini tahrip edeceğini ummadığını, düşman bataryaları etkili bir ateş altına alınamazsa piyadelerin tel engeller önünde yapışıp kalacağını öne sürerek 4. Kolordu'ya Tınaztepe ve Belentepe bölgelerine taarruz edilmesini önerdi. Tümen Komutanına göre bu mevziler alınınca düşman ovaya düşecekti. 4. Kolordu Komutanı bu öneriye “Taarruz emrinin aynen uygulanması” cevabını verdi.¹³

Kolordu'nun yazılı emrini alan 5. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Halit, 25 Ağustos 1922 günü saat 01.00'de özetle şu taarruz emrini verdi:

“Tümen 25/26 Ağustos 1922 gecesi taarruz mevziine girecek, 26 Ağustos sabahı ortalık ağırırken taarruz edecektir. Taarruz saati ayrıca bildirilecektir. Tümen, Kocatepe (dâhil) – Haticekıran – Beytepe – Tezekliayla doğu kenarı ile 8. Tümen'in sol yanı olan Sarıbaba – Büyükkalecik köyü batısı – Çırakdede – Küçükkalecik hattı arasından Küçükkalecişivrisi, 1 Nolu Küçüktepe, 2 Nolu Poyralıkaya, 3 Nolu (1310 rakımlı) tepelere taarruz edecektir. İlk hedef: Küçükkalecişivrisi ve 1, 2 Nolu tepelerdir. Bu hat alındıktan sonra bunlara dayanarak 1310 rakımlı tepelere taarruz edilecektir. Bu sırada 11. Tümen de sol yandan bu taarruza katılacaktır. Tümen'in taarruzunu 42 top destekleyecektir.”¹⁴

77. 1310 Rakımlı Tepedeki mevzilerden biri, arka planda Afyonkarabısar Ovası

12 Türk İstiklâl Harbi II. Cilt Batı Cephesi 6 ncı Kısım 2 nci Kitap, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), Genelkurmay Başkanlığı Yayın Numarası: '95/3, Ankara 1995, s. 62.

13 Türk İstiklâl Harbi, s. 65.

14 Türk İstiklâl Harbi, s. 65.

78. Erkmantepe'den Afyonkarabisar Ovası'nın görünümü. Fotoğrafın sol alt köşesinde Erkmene Kasabasının evleri görülmektedir.

4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami 25 Ağustos'ta 1. Ordu'dan aldığı taarruz emri kendi yerleşim düzeninde bir değişiklik gerektirmediği için yalnız taarruzun 25 Ağustos 1922 sabahı başlayacağını, tümenlerin gün ağarmadan taarruz mevzilerine girmelerini, 26 Ağustos 1922 günü saat 04.30'da başlayıp saat 06.00'da son bulacak topçu ateşi esnasında piyadelerin hücum mesafelerine yanaşmalarını emretti.

26 Ağustos 1922 sabahı ortalık ağarmadan Başkomutan Müşir (Mareşal) Gazi Mustafa Kemal Paşa, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ve 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa Kocatepe'de gözetleme yerindeydi. Yunan Başkomutanı Hacı Anesti'nin karargâhı ise İzmir'de. Yunan genel karargâhı cepheye uzak bulunduğu için bir Türk taarruzu halinde başkumandanın fiili müdahalesine kadar bütün kuvvetlerin sevk ve idaresini 1. Kolordu Komutanı General Trikopis'e vermişti.

Kocatepe ve çevresinde sis çok fazla olduğu için Türk topçusunun 04.30'da başlaması gereken ateşi saat 05.00'de bütün cephede birden başladı. Tanzim ateşi 05.25'de bitti, 10 dakika süren tahrip ateşinin ardından imha ateşine geçildi. Tahrip ateşiyle birlikte bütün cephede piyadeler düşman mevzilerine doğru ilerlemeye başladı. Türk ulusunun üç yıldan beri hasretini çektiği büyük günün çetin hesaplaşması başlamıştı. İki saat süren korkunç topçu ateşimiz yunan siperlerini yanardağ ağzına çeviriyordu. Yanardağın ağzından ateş, insan parçaları ve kan fışkırıyordu. Fışkıran sadece ateş, insan parçaları ve kan değil, esaret altına alınmak istenen Türk'ün öfkesi, gazabı, nefreti, hıncı, lânetiydi. Türk topçusu, dünya orduları içerisinde ateş isabeti ile yaptıkları şöhretin en kahredici eserlerini sergiliyordu. Mustafa Kemal Paşa, Türk topçusunun bu başarısını şu sözlerle övüyordu:

*"Topçularımız bu mevzilere gece geldiler ve karanlık içinde mevzi aldılar ve günün ağarmasıyla birlikte bütün dünyanın gözleri açıldığı zaman ateşe başladılar. Sonsuz takdirlerimle ve saygılarımla buradan söylemek isterim ki, topçularımızın o gün göstermiş olduğu beceri ve anlayış, bütün dünya topçuları için örnek olacak nitelikteydi. Askeri yaşamımda bu kadar mükemmel bir topçu ve bu kadar mükemmel idare edilmiş bir topçu ateşi nadiren gördüm."*¹⁵

Topçunun başarısı piyadeleri coşturmuş, mevzilerinden fırlayan Mehmetçikler yeri göğü inleyen "Allah, Allah, Allah, Allah!" yakarılarını içinde, ellerindeki tarihi silahları süngü ile düşman mevzilerine taarruza geçmişti. Tek amacı, işgalcileri vatan topraklarından söküp atmak olan bu inançlı insanların önünde hangi güç durabilirdi? Duramadı da. 4. Kolordu cephesinde de topçu ateşleri Küçükçekirli, 1 Nolu Tepe (Küçüktepe), 2 Nolu Tepe (Poyralıkaya) üzerinde gayet iyi toplanmıştı. Saat 05.30'dan itibaren 5. Kafkas Tümeni'ne bağlı Binbaşı İsmail Hakkı komutasındaki 10. Alay'ın 2. Taburu 2 Nolu Poyralıkaya'ya; bunun güneyindeki Hücum Taburu da Kaleciksisirisi ile 2 Nolu Poyralıkaya arasındaki 1 Nolu Küçüktepe'ye;

15 Atatürk'ün Söylev Demeçleri I, s. 270.

Hücum Taburu'nun güneyinden de Binbaşı Hüseyin'in (Demirtepe) komutasındaki 9. Alay'ın 3. Tabur'u Kaleciksisivrisi'ne ilerlemeye başladı. Yunanlıların karşı ateşi birliklerimizi durdurmaya yetmedi. Saat 06.20'de Hücum Taburu Yunan siperlerine 200 metre yanaştı. Saat 06.30'da topçu ateşinin kaydırılması ile ilk dalgalar tel örgülerine sokularak, makas ve kanca ile hatta kol kuvvetiyle tel engelleri yırtarak saat 06.45'de geçitler açtı. Hücum Taburu 1 Nolu Tepe'yi (Küçüktepe) süngü hücumu ile ele geçirdi, hemen arkasından Kaleciksisivrisi ile 2 Nolu Poyralıkaya tepesi de hücumla alındı. 11. Tümen de düşman mevzilerine yaklaşmıştı. Bu kesimi savunan Yunanlıların 35. Alayı Küçük Kalecik köyünden gelen takviye kuvvetlerine rağmen süngü hücumuna dayanamayarak dağınık bir şekilde 1310 rakımlı Erkmen tepelerine ve güneydoğuya uzanan Hıdırlık sırtlarına çekildi. Düşmanın geri çekildiğini ilk haber veren 5. Kafkas Tümeni olmuştur.

Saat 06.55'de bütün hedefler düşmandan temizlenmişti. Ne var ki 5. Tümen, kuvvetinin çoğunu kullanmamasına ve çok az kayıpla az bir zamanda hedefini ele geçirmesine rağmen bu hatta 11. Tümen'i beklemeden taarruza devam etseydi Yunanlılar Erkmen köyündeki ihtiyatlarını yetiştirmeye vakit bulamadan 1310 rakımlı Erkmen tepelerini de kolaylıkla alabilecekti.

Bu sırada Yunan 4. Tümeni cephedeki birliklerini ihtiyat birlikleri ile takviye etmekteydi. Karargâhı Afyonkarahisar'da bulunan 1. Yunan Kolordusu Komutanı Trikopis, 26 Ağustos sabahı kolordu cephesine Türklerin taarruz ettiklerini ve Kazuçuran, Kaleciksisivrisi, Belentepe, Tınaztepe, Kırcaarslan tepelerini ele geçirdiklerini öğrenince Erkmen köyünde bulunan kolordu ihtiyatındaki 5/42. Evzon Alayı'yla dağ topçu taburunu 4. tümen emrine vererek, Erkmen tepeleri kesimini oradaki birliklerle 5/42. Evzon Alayı Komutanı Albay Plastras'ın emrine soktu. Ayrıca ihtiyatta bulunan Afyonkarahisar güneyindeki 11. Alay'la, ilerdeki 35. ve 8. alaylarını takviye etti.

Beytepe'deki tugay muharebe idare yerinden Poyralıkaya'daki 10. Alay gözetleme yerine bir telefon hattı uzatıldı. Tümen İstihkâm Bölüğü de saat 07.30'da piyadeye yardım etmek ve tel engelleri temizlemek üzere 1 Nolu Tepe'ye gönderildi.

Yabancı uzmanların *"Türkler bu mevzileri dört-beş ayda ele geçirirlerse bir günde düşürdüklerini iddia edebilirler."* dedikleri mevziler birkaç saat içerisinde Türk Ordusu'nun eline geçmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'ndeki 4 Ekim 1922 tarihli konuşmasında bu konuda da söyleyecekleri vardı:

"Bu mevzilerin savunma gücünü en son inceleyen bir İngiliz kurmayı verdiği raporda, eğer Türkler bu mevzileri dört beş ayda işgal ederlerse bir günde işgal ettiklerini iddia edebilirler. Fakat Türkler bu mevzileri düşürmek için üç dört ay değil, bir gün de değil, kendisine yalnız bir saat yeterli olmuştur. Saat altıda Tınaztepe'ye hücum vaziyetinde, hücum mesafesine yaklaşmış bulunan piyadelerimiz önündeki tel örgüleri kesmeğe, bertaraf etmeğe lüzum görmeyerek; ayağını kaldırdı ve tel örgüsünden bacağını aşırarak atladı ve orada bulunan Yunan neferlerini süngüleriyle tamamen tepeledikten sonra Tınaztepe'yi

*işgal etti. Ve ben bu manzarayı seyrederken, bir suale cevap vermeyi hatırladım. Bu tel örgüsünü nasıl geçebilirsiniz? Diyorlardı. Oradakilerine dedim ki: İşte böyle ayağını kaldırır ve geçerler.*¹⁶

b.1. 1310 Rakımlı Erkmentepe Taarruzu

İl hedeflere ulaşıldığına göre, sırada 1310 rakımlı Erkmen tepeleri vardı. 4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami, 11. Tümen'e "1310 tepelerine batıdan kuşatacak şekilde taarruza başlaması" ve 5. Kafkas Tümeni'ne de "İki tümenin beraberce 1310 tepelerini ele geçirmeleri" emrini verdi.¹⁷

5. Kafkas Tümeni'nin hedeflerini ele geçirmesi üzerine saat 07.10'da 11. Tümen'in 127. Alay'ı 1310 rakımlı tepe doğrultusunda yöneltildi. Saat 07.35 olmasına rağmen 5. Kafkas Tümeni'nde Erkmen tepelerine yönelik bir taarruz hareketi görülüyordu. Kolordu Komutanı, "Çekilen düşmanın 1310 Rakımlı Tepe'de tutunmasına meydan vermeden 11. Tümenle birlikte şiddetle taarruz etmeleri"¹⁸ emrini tekrarladı. Ne var ki, 1310 Rakımlı Tepe'de bulunan düşman birlikleri yan ateşi açarak 5. Kafkas Tümeni birliklerinin ilerlemesini engelliyordu. 5. Tümen Komutanı Yarbay Halit (Akman-su), 11. Tümen'in daha çabuk harekete geçmesini istedi, Kolordu Komutanı da 11. Tümen'e taarruzu hızlandırması emrini verdi. 11. Tümen'e bağlı Binbaşı Osman Nuri (Tufan) komutasındaki 127. Alay saat 09.00'da 1310 rakımlı tepelere iki dağ bataryasının da topçu desteği ile taarruza başladı. Düşmanın etkili ateşinden dolayı birliklerin ilerleyişi çok ağır oluyordu. 5. Kafkas Tümeni'nin 10. Alay ile sabahtan beri 1310 Rakımlı Tepe'ye devam eden taarruzu; solunda bulunan 11. Tümen'in bu taarruzla görevlendirdiği 127. Alay'ın ilerleyememesi yüzünden aksıyordu. Bu nedenle 11. Tümen Komutanı Kulaklıyayla'daki Hücum Taburu'nu da bu alayın solundan taarruza gönderdi. Bu birlikler ancak saat 14.00'de düşmanın tel engellerine sokulabildiler. 11. Tümen Hücum Taburu'nun ve topçu bataryasının desteği ile 127. Alay birlikleri saat 14.30'da 1310 Rakımlı Tepe'deki tel örgülerini keserek yaptıkları süngü hücumu ile birinci hat siperlerini ele geçirdiler.

5. Kafkas Tümeni de bu alayın kendi hizasına gelmesini bekliyordu. 5. Kafkas Tümeni, 3 taburla Poyralıkaya'da taarruza hazır bir durumda bulunmasına ve ayrıca Poyralıkaya ile Toklu'da iki tabur ihtiyatta olmasına rağmen her nedense bu taarruza katılmayınca bundan yararlanan Yunanlılar, 1310 rakımlı Erkmen tepelerine, ihtiyattaki 5/52. Evzon Alayı ile karşı taarruza geçerek mevzideki 127. Alay'ı yerlerinden çıkarmayı başardı. Birlikler mevziin ancak 100–150 metre karşısında tutunabildi.

4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami, Beytepe'deki 5. Kafkas Tümeni gözetleme yerinden durumu yakından izliyordu ve karşı taarruza geçen Yunan birliklerinin ihtiyat birlikleri ile takviye edilebileceğini düşünerek 5. Kafkas Tümeni ve 11. Tümen komutanlarına telefonla şu emri verdi:

16 Atatürk'ün Söylev Demeçleri I, s. 270.

17 Türk İstiklâl Harbi, s. 97.

18 Türk İstiklâl Harbi, s. 97.

*“Beraberce bütün kuvvetinizle ve büyük fedakârlıklardan çekinmeyerek 1310 rakımlı tepelerle Tezekliya’yı akşama kadar mutlaka ele geçiriniz. Kolordu’nun bundan sonraki hareketleri için bu başarı kesinlikle gereklidir.”*¹⁹

Emir üzerine 5. Kafkas Tümeni Poyralıkaya’da hazır bulunan birliklerini hemen taarruz ettirdi. 10. Alay, emrindeki 2 tabur ve Tümen Hücum Taburu ile topçu desteği altında taarruza geçerek Yunanlıların birinci hat siperlerini işgal etti. Ancak ikinci hattan yapılan topçu, makineli tüfek ve piyade ateşinin şiddeti karşısında barınamayan birlikler tekrar Poyralıkaya’daki eski yerlerine çekildiler.

Kolordu emrini alan 11. Tümen Komutanı Yarbay Ahmet Derviş, zayıat ve yorgunluğu fazla olan 127. Alay ile Hücum Taburu’nu 126. Alay’ın bir taburu ile takviye etti ve beş taburu 11. Tugay Komutanı Yarbay Hafız Halit emrine vererek 1310 rakımlı tepeleri ele geçirmekle görevlendirdi. Birliklerin hücum hazırlığı saat 18.20’ye kadar sürdü ve hücum kalkıldı. Ancak bu hücum da başarısız kaldı. Yunanlıların takviye alması ve bütün topçu ateşlerini bu bölgede toplamaları, 5. Kafkas Tümeni ve 11. Tümen’in birbirleriyle anlaşmadan ayrı ayrı taarruz etmeleri bu başarısızlığa neden olmuştu.²⁰

4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami, mevcut birliklerle bu tepelerin alınamayacağı kanısına vardı. Akşam da olmak üzereydi. Taarruz 27 Ağustos sabahına bırakıldı.

Mustafa Kemal Paşa bu başarısızlığın nedenini şu sözlerle açıklıyordu:

*“Biz ağır topçularımızı mevzilere getirebilmek için yollar yapmağa mecbur olmuştuk. Bu bölgeyi tanıyanlar için bilinmektedir ki, burası tekerlekli araçların ilerlemesine uygun olmayan bir yerdir, yol yoktur. Bundan dolayı; ondan daha ilerisine yol yapabilmek için, mutlaka düşmanla çarpışmak gerekiyordu. Son 1310 rakımlı tepe topçu ateşimizin etkisinden uzaktı. Orada taarruzlarımız tekerlek geçmediği için cebel topraklarıyla korunmak zorundaydı. Onun için diretilirdi. Bu nokta o kadar çok mühimdir ki: düşman bütün kuvvetleriyle ve bütün araçlarıyla orasını elinde tutmaya çalışıyordu.”*²¹

26 Ağustos akşamı itibarıyla, Belentepe düşürülmüş, Yunanlıların Kaleciksisivrisi ile Poyralıkaya mevzileri ele geçirilmişti. Fakat 1310 rakımlı tepeler düşürülemedi. Afyonkarahisar’ı koruyan Erksen tepeleri direniyordu. 11. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Ahmet Derviş (Derviş Paşa), 127. Alay’a çok yorgun olmasına ve çok kayıp vermesine rağmen, saat 20.30’da bir gece hücumu yaptırdıysa da birbirlerine çok karışmış olan birlikler Yunan birinci hatlarının 100 metre önünde kaldı. Birlikler, sabaha kadar ikinci hat siperlerindeki Yunanlılarla ateş muharebesi yaptılar.

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa 27 Ağustos 1922 günü için taarruza devamla Sincanlı ovasına hâkim olma kararını verdi ve bu kararını 94 sayılı emirle birliklerine ilettili. Aynı kararda olan 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa Batı Cephesi’nin emrini

¹⁹ *Türk İstiklâl Harbi*, s. 98.

²⁰ *Türk İstiklâl Harbi*, s. 99.

²¹ *Atatürk’ün Söylev Demeçleri I*, s. 270–271.

alınca 26 Ağustos saat 24.00'de birliklerine taarruz emrini verdi. 4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami, daha cephe emrini almadan akşam saatlerinde 1310 rakımlı Erkmen tepeleriyle Kurtkaya'nın 27 Ağustos sabahı mutlaka ele geçirilmesini emretmiş ve birliklerini buna göre konuşlandırmaya başlamıştı. 5. Kafkas Tümeni ve 11. Tümen komutanları da 27 Ağustos sabahı saat 05.30'da topçu desteğiyle taarruza başlamak üzere anlaşılarak hazırlıklarını yaptılar. 27 Ağustos 1922 günü saat 02.00'de birlikler taarruza hazırıldılar. Verilen emre göre saat 06.00'da topçu ateşi başlayacak ve 5. Tümen birlikleri güneyden, 11. Tümen birlikleri batıdan taarruza geçeceklerdi.

Ancak aynı akşam Yunan cephesinde de Türk birliklerine, karşı taarruz yapma kararı alınmıştı. Türk Ordusu'nun kurmay heyeti, cephede askerleri ile birlikte omuz omuza savaşırken, İzmir'de bulunan Yunan Küçük Asya Ordusu'nun Komutanı, cepheye fiili müdahalede bulununcaya kadar Afyonkarahisar bölgesindeki muharebelerin sevk ve idaresini daha önceden 1. Kolordu Komutanı General Trikopis'e vermişti. General Trikopis Türk Ordusu'nun amacını anlamıştı ve kaybedilen mevzileri Türklerin sol yanını etkilemek üzere Çukurca doğrultusunda yapılacak bir karşı taarruzla geri almak istiyordu. Ancak Ordu Komutanı bu fikre katılmıyordu. O'nun kafasında 2. Kolordu ile Bavurdu-Çay doğrultusunda 28 Ağustos'ta başlamak üzere bir karşı taarruz planı vardı. 1. Kolordu'nun da Afyonkarahisar bölgesindeki mevzilerini savunmasını istiyordu. Bu amaçla birliklerini yönlendirmeye başlamıştı. Ordu emrini alan 1. Kolordu Komutanı Trikopis, 4. Tümen Komutanına *"27 Ağustos 1922 sabahı 1310 rakımlı tepeler-Kalecikisivrisi mevzilerinin birinci hattını elde bulundurmak ve savunmak için 5/42. Evzon Alayı, 35. Alay'dan kalanlar ve 11. Alay'ın iki taburu ve kuvvetli topçu desteğinde taarruz etmesini"*²² emretti. 26. Alay'dan getirilen bir tabur 4. Tümen emrine verilmiş, 12. Tümen'den getirilen dağ topçu taburu da gece 4. Tümen kesiminde mevzilendirilmişti. Gece boyunca taarruz hazırlıkları yapıldı.

27 Ağustos sabahı, 4. Kolordu cephesinde Erkmen tepeleri ve Tınaztepe'de en şiddetli çarpışmalara geçildi.

c- 27 Ağustos Muharebeleri

27 Ağustos sabahı Erkmen tepelerine taarruz edecek 4. Kolordu'nun başında Kurmay Albay Kemalettin Sami, 5. Kafkas Tümeni'nin başında Kurmay Yarbey Halit Bey (Deli Halit)²³ 11. Tümen'in başında da Yarbey Derviş Bey (Derviş Paşa) bulunuyordu. 4. Kolordu'nun bu çok değerli komutanlarının zaferi sağlayacağından kimsenin kuşkusu yoktu. Ancak düşman, iki Türk tümeni karşısına taarruz için üç alaydan fazla kuvvet topladığından yeterli üstünlük sağlanamamıştı. Sonucu komutanların birliklerini sevk ve idareleri ile askerlerin kahramanlıkları belirleyecekti.²⁴

²² *Türk İstiklâl Harbi*, s. 121.

²³ AKBAY, a.g.m., s. 123.

²⁴ BELEN, a.g.e., s. 437.

c.1. 1310 Rakımlı Erkmen Tepelerinin Ele Geçirilmesi

4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami, 27 Ağustos sabahı taarruzu yakından idare etmek üzere 5. Kafkas Tümeni muharebe idare yerine giderek verdiği emirde: “*Ordumuza kesin sonucu sağlayacak olan 1310 rakımlı Erkmence tepesi elde edilecektir.*” demiş ve komutanlara da “*Bütün ordunun zaferini temin etmek için korkusuzca taarruz edilecek ve birlikler yok olma derecesinde sarsılsalar bile 1310 rakımlı tepeler elde edilecektir.*” talimatını vermişti.²⁵ 23. Tümen Kurmay Başkanı Kurmay Yüzbaşı Fahri Bey (General Fahri Belen), yıllar sonra yazdığı Türk Kurtuluş Savaşı adlı kitabında Kemalettin Sami Bey’in Erkmen tepelerini ordunun kesin sonuç yeri saymakta ne kadar haklı olduğunu, şu sözlerle dile getirecektir:

*“Afyon muharebesine hazırlanırken yaptığım arazi keşfi sırasında bu tepelerin (Erkmen tepeleri) değerini takdir ederek bunları düşman mevziinin kilit noktası saymış idim. Kemalettin Sami Bey’in de bu tepeleri ordumuzun kesin sonuç yeri saymakta hakkı vardı.”*²⁶

27 Ağustos sabahı saat 06.00’da 11. Tümen kesiminden 20, 5. Kafkas Tümeni kesiminden 16 top ateşe başladı. Türk birlikleri düşmandan önce davranmış ve taarruzu başlatmıştı. 1310 rakımlı Erkmen tepeleriyle bunların arasındaki Alikaya tepesine kahredici bir topçu ateşi toplandı. Topçunun ateşi

79. Alikaya Tepesi ve arka planda Afyonkarabısar Ovası

saat 07.00’ye kadar devam etti. Yunanlıların üç batarya ile karşılık vermesi üzerine taarruz bölgesi volkan gibi kaynamaya başladı. Gökyüzüne yükselen alev ve dumanlar, birliklerin hareketlerinin izlenmesine izin vermiyordu. Yunanlıların topçu, makineli tüfek ve piyade ateşlerinin yoğunluğuna rağmen piyadelerimiz ilerleyerek önce Binbaşı İsmail Hakkı (Alpan) komutasındaki 126. Alay birlikleri soldan Yunan siperlerine girip 34. Alay cephesindeki düşmanı yan ateşine aldı. Bu ateş sayesinde Yarbay Hüseyin Hasbi²⁷ komutasındaki 34. Alay 1310 rakımlı tepeyi ele geçirdi. 34. Alay hiç durmadan ilerleyerek kuzeydoğudaki 1310 rakımlı tepeyi düşürdü. Bu alayın sağından ilerleyen 5. Kafkas Tümeni Hücüm Taburu güneyden hücumla katılarak

²⁵ BELEN, a.g.e., s. 436-437.

²⁶ BELEN, a.g.e., s. 437.

²⁷ 34. Alay Komutanının ismi, *Türk İstiklâl Harbi* adlı eserde “**Yarbay Hüsnü**” (s. 128.) olarak belirtilmekle birlikte aynı eserin “Batı Cephesi’nde Büyük Taarruz’a Katılan Alay ve Daha Üst Komutanların Adları” bölümünde “**Yb. Hüseyin Hüsnü**” (s. 327.) olarak geçmektedir. Bazı kaynaklarda ise söz konusu alay komutanının ismi “**Yarbay Hüseyin Hasbi**” olarak kaydedilmektedir. (OKAY Şenay Sezen-OKAY M. Vedat, *Büyük Taarruz’da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri*, İstanbul 1986, s. 117.; 30 Ağustos Zaferi, s. 45.). General Fahri Belen ise 34. Alay Komutanının adını “**Yarbay Hasbi**” olarak kaydetmektedir. (BELEN, a.g.e., s. 438.)

Alikaya'ya girdi. Bu taburun sağından ilerleyen 12. Hücum Taburu da kuzeydoğuda-ki 1310 rakımlı tepeyi ele geçirdi. Bu taarruzda 34. Alay Komutanı Yarbay Hüsnü²⁸, kahramanlığıyla alayına örnek olmuştur ve taarruz sırasında yaralanmıştır.²⁹

Düşmanın takviye kuvvetlerle savunduğu cephe iki saat içerisinde düşürülmüştü. Saat 08.00'de 1310 rakımlı tepeler, Alikaya ve kuzeyindeki tepeler Çırçır Çeşmesi³⁰ de dâhil olmak üzere ele geçirilmişti. Yunanlılar ağır kayıplar vererek dağınık bir şekilde çekiliyorlardı. Afyonkarahisar ve Sincanlı ovalarına hâkim olan Erkmen tepelerine yerleşen birliklerimiz ateşe devam ederek kaçan düşmanı takip ediyorlardı.

Tepelerin ele geçirilmesiyle düşman cephesinde Kaleciksisivrisi'nden Tınaztepe'ye kadar 2 kilometrelik bir gedik açılmıştı. Yunanlıların o çok güvendikleri mevzi yarılmıştı. Bu yarıktan Yunanlılara "Megalo İdea" hayallerinin gömüleceği İzmir Körfezi'nin mavi suları görünüyordu.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 1310 rakımlı Erkmentepe dolaylarında açılan büyük gedikten geçen Albay (Benli) Kazım Bey'in komutasındaki 8. Tümen'in öğleden sonra saat 17.30'da Afyonkarahisar'ına girdiğini öğrendi. Artık Türk Ordusu'nun karşısında bir düşman cephesi yoktu. 27 Ağustos günü ancak kaçan ve kovalayan iki ordu göze çarpıyordu.³¹

28 Bk. 27 nolu dipnot.

29 *Türk İstiklal Harbi*, s. 128.

30 Halk arasında Çırçır çeşme olarak anılmaktadır. (Kaynak Kişi: TAŞ)

31 *Afyon 11 Yılı* 1997, (Yay. Haz. UÇANKUŞ Hasan Tahsin, YAŞAYACAK Recep, CEYHAN Süleyman, ŞEN-ŞAŞTIMOĞLU Hüseyin), Afyon Valiliği Yayını, İstanbul 1968, s. 109.

80. Erkmén ve Erkméntepe

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın, 27 Ağustos savaşları ve düşman cephesinin yarılması ile ilgili değerlendirmesi şöyleydi:

“27 Ağustos için yapılacak yeni bir şey yoktu. Birlikler önceden almış oldukları hedeflere bir an önce ulaşmak için taarruzlarına devam edecekti. Nitekim öyle oldu. 27 Ağustos sabahı 1310 rakımlı tepeye karşı doğrudan doğruya Dördüncü Kolordu Kumandanı Ke-malettin Paşa'nın katılımıyla son derece ustaca bir taarruz düzenlendi ve bunun sonucu olmak üzere 1310 rakımlı Erkméntepesi düşmandan alındı ve buradaki düşman yenik ve perişan bir halde kuzey ve kuzeybatıya doğru atıldı. Bu suretle Kaleciksisivrisi'nden Tınaztepe'ye kadar olan iki kilometrelik bir gedik açılmış bulunuyordu.

Düşman cephesi burada yarılmıştır. Bunun ardından, bu gedikten geçerek, düşmanı bırakmamak ve tekrar taarruz etmek üzere, harekete geçildi. Aynı zamanda diğer düşman mevzilerine karşı yöneltilmiş olan taarruzlar da yenilendi. Ve bu sonuç ile artık düşman tarafından, berkitilmiş hatlarının güvenle korunamaması durumu ortaya çıktı. Gerçekten biraz sonra birbirinin ardı sıra Tınaztepe'nin batısında bulunan mevziler de birer birer susmuştu ve Kaleciksisivrisi cephesi de sustu. Gerek bu durumdan, gerek Afyon-Karahisar'ın doğusuna yapılan taarruzların etkisinden orada bulunan düşman tümenleri de mevzilerini terk ederek, batıya ve kuzeybatıya doğru çekilmek zorunda kalmışlardı. 27 Ağustos günü öğleden sonra saat beşte Sekizinci Tümenimiz muzaffer olarak Afyon-Karahisarı'na girdi. (...) O gün, düşmanın önemli kuvvetleri müstahkem mevkilerinden atıldı ve artık açık arazi savaşına mecbur edildi.”³²

32 Atatürk'ün Söylev Demeçleri I, s. 273-274.

Erkmentepe savaşları sırasında Yunanlıların kayıpları belirlenememiştir. Yalnız 5. Kafkas Tümeni kesiminde mevzilerde kalan 500 ölüsü sayıldığına göre bu sayının daha fazla olduğu muhakkaktır.³³ Belentepe'yi ele geçiren 23. Tümen'in Kurmay Başkanı Kurmay Yüzbaşı Fahri Belen ise düşmanın kayıplarını *"Bugünkü muharebede yalnız 5. Tümen'in karşısında 500 ölü sayıldığına göre yaralı ve ölü olarak düşman kayıplarını 3000 kişi olarak görebiliriz."* şeklinde kaydetmektedir.³⁴ Yunanlılar insan kaybının yanı sıra 1000 mermisiyle 4 şınayder topu, birçok da piyade top mermisi bırakmışlardır.³⁵ Bunun yanında birçok piyade mermisi ve el bombası, üç ağır makinelî tüfek, yüzlerce çadır, çok sayıda donanım ele geçirilmiştir.³⁶

1310 rakımlı Erkmen tepelerini ele geçiren kahraman 34. Alay'ın da önemli kayıpları vardır. Sadece sabahki hücumlarda bu alaydan 15 subay ve 150 er şehit ve yaralı verilmiştir.³⁷ Fahri Belen ise 4. Kolordu'nun iki günlük muharebelerde 300'ü şehit olmak üzere 2000 kişilik kaybı olduğunu kaydetmektedir.³⁸

Saat 13.00'de 1310 rakımlı tepeye getirilen bir dağ topu, düzensiz çekilen düşmana etkili bir ateş açtı. 4. Kolordu Komutanı bunun bir bataryaya çıkarılmasını istediye de Tümen, bir top daha göndererek Afyonkarahisar istasyonunu ateş altına aldırdı. 5. Kafkas Tümeni, 1310 rakımlı tepe, Çırçır Çeşme, Kestanelik yolu ile hareket ederek Yılanlıkaya-Ballık hattını tuttu. Ordu ihtiyatında bulan 12. Tümen, birliklerini Çırçır Çeşme dolaylarında toplayarak burada geceledi. 4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami de muharebe kademeleriyle birlikte 27/28 Ağustos gecesini 1310 rakımlı tepede geçirdi.

Diğer yandan 2. Kolordu Komutanı Albay Ali Hikmet (Ayerdem), 7. Tümen ve Kolordu Topçu Taburu ile Efesultan'dan hareket ederek saat 21.00'de Salar köyüne geldi. Geceyi burada geçiren Albay Ali Hikmet, emrine verilen 8. Tümen'in Afyonkarahisar'a girdiğini ve Binbaşı Mehmet Avni komutasındaki 189. Alay'ın Afyonkarahisar batısında Erkmen sırtlarındaki Yunan artçıları atarak bu kesimi ele geçirdiğini öğrendi.³⁹ Erkmentepelerden sonra Erkmen sırtları da işgalcilerden temizlenmiş ve köye kurtuluş güneşi doğmuştu.

Sonuç

Önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi, Erkmentepe muharebeleri, Büyük Taarruz'dan ayrı, başlı başına bağımsız bir savaş değil, Büyük Taarruz'un en önemli aşamalarından biridir. Ana amacı, düşmanı dağlık bölgelerdeki savunma hatlarından söküp Afyonkarahisar ve Sincanlı ovalarında açık arazi savaşlarına mecbur etmek olan Büyük Taarruz'un başarıya ulaşması için Yunan kuvvetlerinin tel örgüleri ile güçlen-

33 *Türk İstiklâl Harbi*, s. 128.

34 BELEN, *a.g.e.*, s. 438.

35 *Türk İstiklâl Harbi*, s. 128.

36 *Türk İstiklâl Harbi*, s. 144.

37 *Türk İstiklâl Harbi*, s. 128.

38 BELEN, *a.g.e.*, s. 438.

39 *Türk İstiklâl Harbi*, s. 137.

dirdiği Kaleciksisivrisi-Erkmentepi-Belentepe-Tınaztepe hattının ele geçirilmesi gerekliydi. Taarruzun ilk gününde Kaleciksisivrisi ve Belentepe ele geçirilmiş olmasına rağmen Erkmen tepeleri ve Tınaztepe düşürülemedi. Afyonkarahisar ve Sincanlı ovalarına hâkim olması nedeniyle, 1310 rakımlı Erkmen tepeleri de bir an önce ele geçirilmesi gereken mevzilerin en başında geliyordu. Nitekim Yunan kuvvetlerinin en önemli istinat merkezlerinden biri olan bu tepeler, iki gün direndi. 4. Kolordu Komutanı Albay Kemallettin Sami'nin deyişiyle, ***"Birlikler yok olma derecesine gelse bile bütün ordunun zaferini temin etmek için korkusuzca taarruz edilip ele geçirilmesi gereken"*** 1310 rakımlı Erkmen tepelerinin 27 Ağustos günü ele geçirilmesiyle birlikte Yunan cephesinde 2 kilometrelik bir gedik açılmış ve bu gedikten asıl yarma harekâtı gerçekleştirilerek, düşman, dağlık mevzilerinden sökülüp Afyonkarahisar ve Sincanlı ovalarına atılmıştır. Aynı gedikten ileri hareket eden Albay (Benli) Kazım Bey'in komutasındaki 8. Tümen de aynı günün akşam saatlerinde Afyonkarahisar'ı düşman işgalinden kurtarıırken bu tümenin 189. Alayı da Afyonkarahisar'ın batısındaki Erkmen sırtlarını, artçı Yunan birliklerinden temizlemiştir.

Yarma harekâtı ile Anadolu'da direnecek mevzilerini ve gücünü yitiren Yunan Ordusu İzmir'e doğru kaçmaya çalışırken, Dumlupınar'da Türk orduları tarafından kısıpaca alınarak 30 Ağustos Başkomutan Meydan Savaşı'nda büyük bir bozguna uğrayacak ve savaş meydanında Türk askerinin tarihi silahı süngüsünden, 9 Eylül'de ise İzmir Körfezi'nde denize dökülmekten kurtularak sağ kalmayı başaranlar ise, geldikleri gibi değil, tarihin en büyük yenilgisini yaşamış bir ordunun mensupları olarak canlarını kurtardıklarına dua ederek, Anadolu topraklarını terk edeceklerdir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına temel olan ve sonucu bütün dünyada derin yankılar bırakarak tarihin akışını değiştiren Büyük Taarruz, istilacı düşmanın "Vatanın harim-i ismetinde boğulmasını sağlamakla kalmamış, Türk milletinin bağımsızlığını sonsuza dek hür ve egemen yaşamasını sağlamıştır."⁴⁰

Yunan mevzilerini cehenneme çeviren ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın takdirlerini kazanan Türk Topçusunun dünya ordularına örnek başarısı; Fahrettin Paşa (Altay) komutasındaki 5. Süvari Kolordusu'nun düşman birliklerinin arasından geçip Ahır dağlarını aşarak düşmanı arkadan kuşatması, Kurtkaya taarruzunda henüz 24 yaşında olan Üsteğmen Bayburtlu Ağâh'ın ağır yaralı olmasına rağmen birliğinin önünde savaşarak Kurtkaya'nın en yüksek noktasına çıktığında alından vurulup şehit olması; 57. Tümen Komutanı Albay Reşat'ın Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya söz verdiği saatte Çiğiltepe'yi ele geçirememesi üzerine intihar etmesi gibi her cephesinde, destansı kahramanlıkların gösterildiği Büyük Taarruz sırasında 34. Alay Komutanı Yarbay Hüsnü de alayına örnek olan kahramanlığı ile Erkmentepi savaşları kahramanlarının en başına adını yazdırmıştır.

40 *Türk İstiklâl Harbi*, s. V.

d- Erkmencepe Savaşlarının Muzaffer Komutanları⁴¹

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa (Atatürk): 1881 yılında Selanik'te doğdu. Ali Rıza Bey ile Zübeyde Hanım'ın oğludur. Ordunun çeşitli birliklerinde ve cephelerinde görev yaptı, Sofya, Belgrad ve Çetene'de ataşemiliterliklerde bulundu. Çanakkale savaşlarının muzaffer komutanıydı. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Millî Mücadele'yi başlattı. 23 Nisan 1920'de TBMM'ni kurdu. TBMM Orduları Başkomutanı olarak (5 Ağustos 1921–29 Ekim 1923) Sakarya Meydan Savaşı'nı kazandığında mareşalliğe yükseltildi. Büyük Taarruz'da ordularını bizzat cepheden sevk ve idare ederek Büyük Zafer'le sonuçlanan Başkomutan Meydan Savaşı'nın ardından düşmanı vatan topraklarından kovmayı başardı. 29 Ekim 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu ve ölünceye kadar Cumhurbaşkanlığı görevini sürdürdü. 10 Kasım 1938'de öldü ve Anıtkabir'e defnedildi.

81. Mustafa Kemal Paşa

Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa (Çakmak): 1876 yılında İstanbul'da doğdu. Ali Sırrı Bey ile Hesna Hanım'ın oğludur. Ordunun çeşitli birliklerinde ve cephelerinde görev yaptı, Genelkurmay Başkanlığı ve Harbiye Nazırlığı görevlerinde bulundu. Millî orduya katılmak üzere Anadolu'ya geçerek TBMM Hükümetinde Millî Savunma Bakanlığı, Bakanlar Kurulu Başkanlığı yaptı. Büyük Taarruz'da Birinci Ferik (Korgeneral) rütbesiyle TBMM Orduları Genel Kurmay Başkanı olarak savaşı başarıya ulaştıran kurmay heyetinin başı idi. Başkomutan Meydan Savaşı'nın ardından 31 Ağustos 1922'de mareşalliğe yükseltildi. Kozan ve İstanbul milletvekilliği yaptı. 31 Ekim 1924'de milletvekilliğinden istifa etti, 12 Ocak 1944'de yaş haddinden emekliye ayrıldı. 1950 yılında öldü.

82. Fevzi Paşa (Çakmak)

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa (İnönü): 1884 yılında İzmir'de doğdu. Hacı Reşit Bey ile Cevriye Hanım'ın oğludur. Ordunun çeşitli birlik ve cephelerinde görev yaptı. 1920 yılı mart ayında Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katıldı. 3 Mayıs 1920'de Genel Kurmay Başkanı oldu, Birinci ve İkinci İnönü savaşlarında düşmanı bozguna uğrattı. Büyük Taarruz'da Mirliya (Tümgeneral) rütbesi ile Batı Cephesi Komutanı idi. Savaşın başarıyla sonuçlanmasında önemli gö-

83. İsmet Paşa (İnönü)

41 Büyük Taarruz'u başarıya ulaştıran komutanların (Alay ve daha üst komutanları) sayısı 180 civarındadır. Bu bölümde her biri ayrı birer kahramanlık göstererek dünyanın saygı duyduğu bir zafere imza atan bu komutanlardan sadece Erkmencepe savaşlarında adı geçen komutanlara yer verilmiştir. Komutanların biyografileri konusunda *Büyük Taarruz'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri*, (OKAY Şenay Sezen-OKAY M. Vedat, İstanbul 1986) adlı eserden yararlanılmıştır. Fotoğraflar ise Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin web sitesinden (www.zafer.aku.edu.tr/komutan.htm) alınmıştır.

revler alan ve başarıyla yerine getiren komutanlardan biriydi. Büyük Zafer'in ardından ferikliğe (Korgeneral) yükseltildi. Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye baş delegesiydi. 1926'da orgeneral oldu, 1927 yılında emekliye ayrıldı. Dışişleri ve Milli Eğitim bakanlıkları görevlerinde bulundu, çeşitli dönemlerde Başbakanlık yaptı. 11 Kasım 1938'den 14 Mayıs 1950'ye kadar dört dönem Cumhurbaşkanı seçildi. 27 Aralık 1973'de öldü, Anıtkabir'e defnedildi.

1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa: 1873 yılında Bursa'da doğdu. Müşir İbrahim Paşa'nın oğludur. Ordunun çeşitli birliklerinde bulundu, Küçükçekmece Kaymakamlığı, Basra ve Bağdat valiliği, Aydın (İzmir) vali vekilliği yaptı. Temmuz 1920'de Anadolu'ya geçerek İstiklâl Savaşı'na katıldı. Büyük Taarruz'da Tümgeneral rütbesi ile ağırlık merkezi Kaleciksisvrisi ile Çiğiltepe arasında olmak üzere Akarçay'dan Ahırdağı'na kadar olan 40 kilometrelik cepheye taarruz ederek cepheyi yarma görevi verilen 1. Ordu'nun Komutanı idi. Mustafa Kemal, İsmet ve Fevzi paşalarla birlikte taarruzu başarıya ulaştıran komutanlardan biriydi. Büyük Zafer'in ardından Korgeneralliğe yükseltildi. Savaşın sonra Bursa milletvekilliğine seçildi. Ocak 1925'de askerlikten emekliye ayrıldı. 1932 yılında İstanbul'da öldü.

84. Nurettin Paşa

4. Kolordu Komutanı Albay Kemalettin Sami (Gökçen): 1884 yılında Sinop'ta doğdu. Abdurrahman Sami Bey'in oğludur. Yanya Kolordusu'nda görevli iken (1912–1913) kolundan yaralandı. 1915'de Çanakkale savaşlarında da yara aldı. Büyük Taarruz'da albay idi. Düşman cephesini yarma harekâtının gerçekleştirileceği Afyonkarahisar'dan Belentepe'ye kadar olan (Afyonkarahisar'ın güney sırtları, Kaleciksisvrisi ve Erkmantepe) Yunan mevzilerine taarruz ederek görevini başarıyla tamamlayan 4. Kolordu'nun komutanı idi. Berlin Büyükelçiliği, Sinop Milletvekilliği yaptı. Korgeneralliğe kadar yükseldi ve 1928 yılında emekli oldu.

85. Albay Kemalettin Sami (Gökçen)

5. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Halit (Akmansu): 1884 yılında Kastamonu-Daday'da doğdu. Hüseyin Bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da yarbay idi. Erkmantepe savaşlarında Kaleciksisvrisi, 1 Nolu Küçüktepe, 2 Nolu Poyralıkaya ve 1310 rakımlı Erkmen tepelerinin ele geçirilmesiyle görevli olan, 26–27 Ağustos 1922 günlerinde yaptığı muharebelerle, düşman cephesinde gedik açarak yarma harekâtını gerçekleştiren iki tümendenden biri olan 5. Kafkas Tümeni'nin komutanı idi. Komutasındaki süvari keşif birliği 2/3 Eylül 1922 gecesi Yunan 1. Kolordu Komutanı General Trikopis ile 2. Kolordu

86. Yarbay Halit (Akmansu)

Komutanı General Diyenis'i esir almıştı. Savaşın sonra Kastamonu milletvekili oldu. 1929 yılında kendi isteği ile emekliye ayrıldı. 1953 yılında öldü.

11. Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Ahmet Derviş (Derviş Paşa): 1884 yılında Selanik-Yenicevardar'da doğdu. Tervfik bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da Kurmay Yarbay idi. Erkmencepe savaşlarında, Kaleciksisvrisi, 1 Nolu Küçüktepe, 2 Nolu Poyralıkaya ve 1310 rakımlı Erkmen tepelerinin ele geçirilmesiyle görevli olan, 26-27 Ağustos 1922 günlerinde yaptığı muharebelerle, düşman cephesinde gedik açarak yarınma hareketini gerçekleştiren iki tümendenden biri olan 11. Tümen'in komutanı idi. Savaşın sonra Özel Askeri Mahkeme Başkanı, Berlin Ataşemiliteri, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı görevlerinde bulundu. Korgeneralliğe kadar yükseldi. 1932 yılında öldü.

87. Kur. Yarbay Ahmet Derviş (Derviş Paşa)

11. Tugay Komutanı Yarbay Hafız Halit (Uzel) : 1878'de Edirne'de doğdu. Ali Bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da yarbay idi. 26 Ağustos'ta emrine verilen, zayıfatı ve yorgunluğu fazla 127. Alay ile Hücum Taburu'nun 126. Alay'ın bir taburu ile takviye edilmesiyle 1310 rakımlı tepeleri ele geçirmekle görevlendirilen, yaptığı taarruz başarısızlıkla sonuçlanan 11. Tugay'a komuta ediyordu. Tuğbaylığa kadar yükseldi. 1935'e emekli oldu.

88. Yarbay Hafız Halit (Uzel)

89. Binbaşı İsmail Hakkı

10. Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı: 1880 yılında İstanbul'da doğdu. Hasan Bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da binbaşı idi. Erkmencepe savaşlarında 26 Ağustos 1922 günü 2 Nolu Poyralıkaya'yı süngü hücumu ile ele geçirdikten sonra, öğleden sonra da 1310 rakımlı tepelerin birinci hat siperlerini ele geçiren, ancak düşmanın ikinci hat siperlerinden açılan yoğun ateş sonucu barınamayarak Poyralıkaya'daki eski mevzilerine dönmek zorunda kalan 10. Alay'ın komutanı idi. Yarbaylığa kadar yükseldi ve savaşın 4 yıl sonra 1926 yılında emekli oldu.

34. Alay Komutanı Yarbay Hüseyin Hüsnü:⁴² 1877 yılında Trabzon'da doğdu. Ahmet Bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da yarbaydı. Erkmencepe savaşlarında 27 Ağustos 1922 günü 1310 rakımlı Erkmen tepelerini ele geçiren 34. alayın komutanı idi. 34. Alay 12. Tümen'e bağlı bir birlik olup, Erkmencepe Taarruzu öncesinde 11. Tümen emrine verilmişti. Alay Komutanı Hüseyin Hüsnü, emrindeki birliklere ör-

90. Yarbay Hüseyin Hüsnü

42 Bk. 27 Nolu dipnot.

nek olacak kahramanlıklar gösterdi ve savaş sırasında yaralandı. Albaylığa kadar yükseldi, 1931'de emekli oldu.

126. Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı (Alpan): 1884 yılında Üsküp'te doğdu. Osman Bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da binbaşydı. Erkmencepe savaşlarında 27 Ağustos 1922 günü, düşmanı yan ateşine alarak, 34. Alay'ın Erkmen tepelerini ele geçirmesini kolaylaştıran 126. Alay'ın komutanı idi. Tuğbaylığa kadar yükseldi ve 1942 yılında emekli oldu.

92. Binbaşı Osman Nuri
(Tufan)

127. Alay Komutanı Binbaşı Osman Nuri (Tufan): 1884 yılında İvranya'da doğdu. Arif Bey'in oğludur. Büyük Taarruz'da binbaşydı. Erkmencepe savaşlarında 26 Ağustos 1922 günü öğleden sonra 1310 rakımlı tepelerdeki tel örgülerini keserek süngü hücumu ile düşmanın birinci hat siperlerini ele geçiren, çok ağır kayıplar vermesine rağmen gece de hücumuna devam ederek sabaha kadar Yunan birlikleriyle ateş muharebesi yapan 127. Alay'ın komutanıydı. Savaş sonrasında Tümgeneralliğe kadar yükseldi ve 1942 yılında emekli oldu.

189. Alay Komutanı Binbaşı Mehmet Avni: 1879 yılında İstanbul'da doğdu. Süleyman Bey'in oğludur. Binbaşı rütbesi ile katıldığı Büyük Taarruz'da 27 Ağustos 1922 günü Afyonkarahisar'ın batısındaki Erkmen sırtlarında bulunan Yunan artçıları temizleyerek bu kesimi ele geçirmeyi başaran 8. Tümen'e bağlı 189. Alay'ın komutanı idi. Albaylığa kadar yükseldi. 1931 yılında emekli oldu.

91. Binbaşı İsmail
Hakkı (Alpan)

93. Binbaşı
Mehmet Avni

D. ERKMEN KÖYÜ ŞEHİTLERİ VE ASKERDE VEFAT EDENLER

Uzm. Yusuf İLGAR-Ahmet ERGEN

İslam inanışında, Allah yolunda canını feda eden, savaşta vurulan bir Müslüman'a şehit denir. Çoğulu şühedâdır¹. Şâhid manasında kullanılan kelime, hazır anlamını taşımaktadır. Bu şekilde ölen bir kişiye; Cennete gireceğine şahadet olunduğu, veya ölürken rahmet meleklerinin yanında hazır bulunduğu, yahut Allah'ın manevi huzurunda rızkı verileceğinden dolayı şehit denilmiştir². İslamiyet'ten başka, diğer dinlerde de şehitlik anlayışı vardır³.

Geçen yüzyıllar içerisinde yöreden sayısız şehit verildiği bir gerçektir. Özellikle XIX. Yüzyılın ikinci yarısı ile, XX. yüzyılın başlarında yapılan Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarb, Balkan, Birinci Dünya, İstiklâl, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik, savaşlarda Afyonkarahisar'dan da 3273 şehit verilmiştir⁴. Yemen ve sair şehitlerin sayısı tam bilinmediği için bu sayıya katılmamışlardır. Bu sayı hemen hemen her evden bir veya birkaç kişinin bu vatan için pek çoğu genç yaşta ölmesi demektir. Verdiğimiz rakamın da şehitlikleri tespit olanları kapsadığını sanıyoruz. Kayıtlara girmeyen pek çok şehidin olduğu muhtemeldir.

Milli Mücadele dönemi anısına ait yapılan şehitlikler hariç, şehitlerle ilgili olarak, Afyonkarahisar'da Osmanlı-Rus, I. Dünya Savaşı vb. savaşlarda şehit olanların anısına bir şehitlik bulunmamaktadır. Erkmek kasabasıdan olup da askerlik görevini ifâ ederken muhtelif cephelerde kırk sekiz kişinin vefat ettiğini tespit ettik. Bu kişilerin tamamının şehit olduklarını düşünüyoruz. Kabirlerinin nerelerde olduğu bilinmeyen bu kahraman askerlerin anısına, sembolik şehitlikler ile anıtların yapılması, geçmişe vefa borcu, genç nesillere de ders almaları amacıyla yapılmalıdır.

1. Ahmet oğlu Mehmet (Şehit)

Erkmek köyünden R.1296/M.1880 doğumlu Ahmet oğlu Mehmet, Çanakkale'de 8. alay, 2. Tabur, 3. Bölük'te askerliğini yapmakta iken 17 Nisan 1915 tarihinde şehit olarak vefat etmiştir⁵.

2. Ali oğlu Mustafa'nın oğlu Süleyman

Erkmek köyünden olup İkinci Ordu, Obüs Alayının Seyyar Topçu Dördüncü Bölüğünün cephane neferi iken askerde ölen Ali oğlu Mustafa'nın oğlu Süleyman'ın ne zaman ve hangi cephede öldüğü yahut şehit olduğu tespit edilememiştir. Ancak

1 Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1989, s. 792.

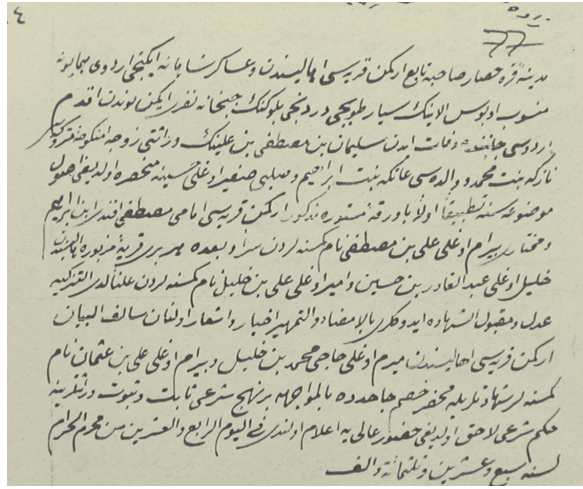
2 Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul 1957, s. 346.

3 W. Björkman, "Şehid", *İslam Ansiklopedisi*, 11, MEB. Yayını, İstanbul 1979, s. 390.

4 Şehit olanların künyeleri hakkında geniş bilgi için bk.: *Şehitlerimiz Osmanlı-Rus, Osmanlı-Yunan, Trablusgarb, Balkan, Birinci Dünya, İstiklâl, Kore, Kıbrıs, İç Güvenlik*, (Hzl. Milli Savunma Bakanlığı Personel Daire Başkanlığı Arşiv Müdürlüğü), I., Ankara 1998, s. 118-173.

5 *Şehitlerimiz*, s. 156-157.

hanımı Mehmet kızı Nazike, annesi İbrahim kızı Atike ve oğlu Hüseyin mahkemeye başvurarak varisleri olduklarını beyan etmişlerdir. Köyün İmamı İbrahim oğlu Mustafa, Muhatarı Bayramoğlu Mustafa'nın oğlu Ali, yine köyden Haliloğlu Hüseyin'in oğlu Abdülkadir, Emiroğlu Halil'in oğlu Ali, Bayramoğlu Halil'in oğlu Hacı Mehmet, Bayramoğlu Osman'ın oğlu Ali şahitlikle-riyle de varislikleri mahkemede 24 Muharrem 1327/15 Şubat 1909 tarihinde tescillenmiştir⁶.

94. Ali oğlu Mustafa'nın oğlu Süleyman'ın askerde vefat ettiğini gösteren AŞS belgesi (AŞS, nr. 640, s. 46/77)

3. Alioğlu Mustafa'nın oğlu Osman

R. 1297/M. 1881 doğumlu Alioğlu Mustafa'nın oğlu Osman⁷, askerliğini yapmakta iken 29 Haziran 1331/12 Temmuz 1915 tarihinde vefat etmiştir⁸.

4. Alioğlu Mustafa'nın oğlu Ömer

R. 1291/1875 doğumlu Alioğlu Mustafa'nın oğlu Ömer⁹, askerliğini yapmakta iken 14 Ağustos 1332/27 Ağustos 1916 tarihinde Ayastefanos'ta vefat etmiştir¹⁰.

5. Alioğlu Şehit Ömer'in oğlu İsmail

R. 1314 doğumlu Alioğlu Şehit Ömer'in oğlu İsmail, askerliğini yapmakta iken 28 Mayıs 1335/28 Mayıs 1919 tarihinde vefat etmiştir¹¹.

6. Ayvalılı Haliloğlu Hacı Mehmet'in üveği torunu Satılmış oğlu Ahmet

R. 1307/M. 1891 doğumlu Ayvalılı Haliloğlu Hacı Mehmet'in üveği torunu Satılmış oğlu Ahmet, askerliğini yapmakta iken 10 Kanun-ı Sâni 1332 /23 Ocak 1917 tarihinde Çapa¹² Hastanesi'nde vefat etmiştir¹³.

6 AŞS, nr. 640, s. 46/77.

7 Kardeşi Alioğlu Ali'dir.

8 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 32.

9 Kardeşi Alioğlu Alidir.

10 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 76. Ayastefanos, günümüzde Yeşilköy adıyla anılmaktadır. Yeşilköy İstanbul'un yaklaşık 17 km batısında Marmara kıyısında Bakırköy ile Şenlikköy (Florya) arasında yer alır (<http://www.ayastefanos.org/>).

11 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 76.

12 Çapa, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin bulunduğu semtin halk arasındaki adıdır. Bulunduğu semt aslında Şehremini'dir ama bu hastanenin ve fakülteninin bulunduğu bölge Çapa olarak, hastane ise Çapa Tıp Fakültesi olarak anılır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87apa%2C_Fatih).

13 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 17.

7. Bacakoğlu Ali'nin oğlu İsmail

R. 1295 doğumlu Bacakoğlu Ali'nin oğlu İsmail, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 9 Temmuz 1335/9 Temmuz 1919 tarih ve 866 nolu yazısında belirtildiğine göre, 13 Şubat 1332/26 Şubat 1917 tarihinde vefat etmiştir¹⁴.

8. Bacakoğlu Ali'nin oğlu Mehmet Ali

R. 1297 doğumlu Bacakoğlu Ali'nin oğlu Mehmet Ali, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 9 Temmuz 1335/9 Temmuz 1919 tarih ve 867 nolu yazısında belirtildiğine göre, 12 Teşrin-i sâni 1334/12 Kasım 1918 tarihinde Antalya Hastahanesi'nde İspanyoldan vefat etmiştir¹⁵.

9. Bacakoğlu Ali'nin oğlu Nuri

R. 1300 doğumlu Bacakoğlu Ali'nin oğlu Nuri, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 30 Kânun-ı sâni 1335/30 Ocak 1919 tarih ve 92 nolu yazısında belirtildiğine göre, 1 Kânûn-ı Evvel 1334/1 Aralık 1918 tarihinde vefat etmiştir¹⁶.

10. Balıkoğlu Mustafa'nın oğlu Kadir

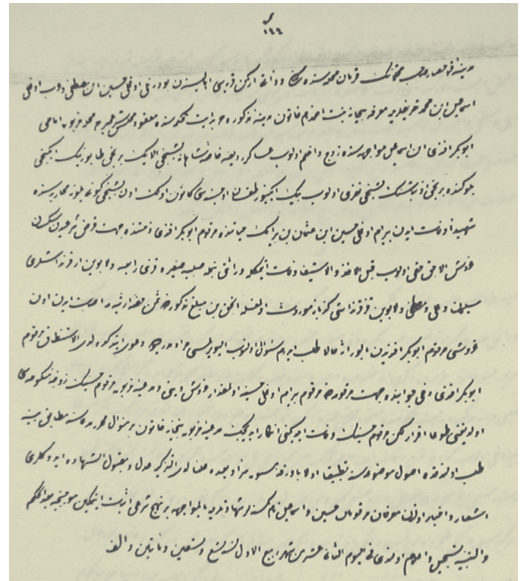
R. 1306/M. 1890 doğumlu Balıkoğlu Mustafa'nın oğlu Kadir, Karahisar Askerlik Şubesi'nin 2 Eylül 1336/2 Eylül 1920 tarihli ilâmında bildirdiğine göre, 27 Nisan 1332/10 Mayıs 1916 tarihinde Haydarpaşa Hastahanesi'nde vefat etmiştir¹⁷.

11. Balıkoğlu Ali'nin oğlu Mustafa

R. 1299/M. 1883 doğumlu Balıkoğlu Ali'nin oğlu Mustafa¹⁸, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 12 Şubat 1335/12 Şubat 1919 tarihli ilâmında bildirdiğine göre, 27 Mart 1334/27 Mart 1918 tarihinde Tuzla Hastahanesi'nde vefat etmiştir¹⁹.

12. Bayramoğlu Hüseyin (Şehit)

Erkmen köyünden Bayramoğlu Hüseyin ibn-i Osman bin Bayram, Hâssa-ı şâhâne 5. Alay, 1. Tabur, 2.

95. Bayramoğlu Hüseyin'in şehit olduğunu gösterir AŞS belgesi. (AŞS, nr. 610, s. 94/144)

14 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 30.

15 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 30.

16 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 30.

17 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 20.

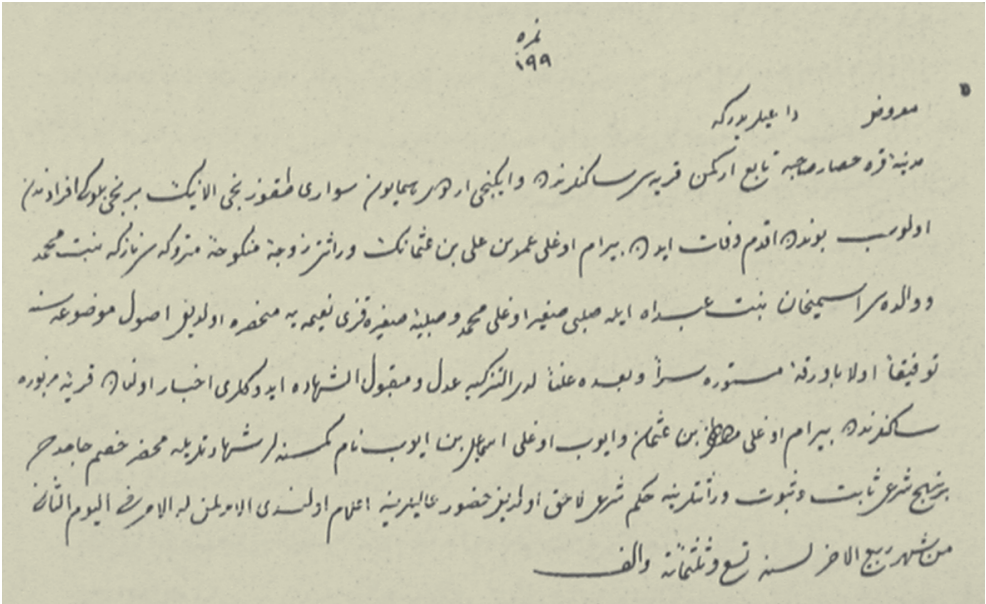
18 Balıkoğlu İsmail'in kardeşidir.

19 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 31.

Bölük, 1. onbaşısının 5. neferi olarak askerliğini yaparken 15 Kanun-ı evvel 1293/27 Aralık 1877 tarihinde Ruslarla yapılan Plevne Muharebesi'nde şehit olmuştur²⁰.

13. Bayramoğlu Ömer

Erkmen köyünden olup 2. Ordu, Süvari 9. Alay, 1. Bölük erlerinden Bayramoğlu Osman'ın oğlu Ali'nin oğlu olan Ömer, muhtemelen Yemen'de askerlik görevini yaparken vefat etmiştir. Varisleri olarak hanımı Mehmet kızı nazike, annesi Abdullah kızı İsmihan, çocukları Mehmet ile Naime olarak verasetlerinin çıkarılması hususu aynı köyden Bayramoğlu Osman'ın oğlu Mustafa, Eyüpoğlu İsmail'in şahitlikleriyle mahkemece 2 Rebiü'l-âhir 1309/5 Kasım 1891 tarihinde teyit edilmiştir²¹.

96. Bayramoğlu Ömer'in askerde vefat ettiğini gösterir AŞS belgesi. (AŞS, nr. 621, s. 52a/199)

14. Böcekoğlu Mehmet'in oğlu Hüseyin (Şehit)

R. 1306/M. 1890 doğumlu Böcekoğlu Mehmet'in oğlu Hüseyin, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 23 Teşrin-i evvel 1335/23 Ekim 1919 tarihli yazısından anlaşıldığına göre, 6 Mayıs 1331/19 Mayıs 1915 tarihinde şehiden vefat etmiştir²².

20 Aynı köyden Boduroğlu Hüseyin bin Mustafa ve Arapoğlu İsmail bin Mehmet tarifleriyle mahkemeye başvuran hanımı Ahmet kızı Beyhan, askerde şehit olan kocasının İmam İsmail oğlu Ebu Bekir Efendiden seksen kuruş alacağı olduğunu, beyan ederek mirasçıları olarak paranın kendisine, kızı Rabia'ya ve kocasının kardeşleri Süleyman, Ali, Mustafa ve Kezban'a aliverilmesini talep etmiştir. Mahkeme 1 Şubat 1882 tarihinde paranın mirasçılara ödenmesi hususunu tenbih eylemiştir (AŞS, nr. 610, s. 94/144).

21 AŞS, nr. 621, vr. 52a/199.

22 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 21.

15. Cafer oğlu Ali (Şehit)

Erkmen köyünden Mehmet kızı Emine Hatun mahkemeye başvurarak, 5. Alay 1. Tabur, 7. Bölüğünde 1. Onbaşı, 7. neferi olan Cafer oğlu Ali bin Halil, 5 şevval 1294/M. 13 Ekim 1877 günü Belüne Muharebesi'nde ve Binin Tabyası'nda alınına kurşun isabet ederek şehiden vefat ettiği haberini aldığını beyan etmiştir. Şehit Ali ile aynı yerde askerlik yapan orta boylu, elâ gözlü, köse sakallı Arapoğlu İsmail bin Beyhan bin Musa; uzun boylu, elâ gözlü, sarı sakallı Boduroğlu Hüseyin bin Mustafa bin Süleyman mahkemede, arkadaşları Cafer oğlu Ali'nin belirtilen şekilde şehit olduğunu, muâyene ve müşâhade ettiklerini söylemişlerdir²³.

16. Çavuşoğlu Ali'nin oğlu Mehmet

Erkmen köyünden R. 1301/M. 1885 doğumlu Çavuşoğlu Ali'nin oğlu Mehmet, 16 Mayıs 1324/29 Mayıs 1908 tarihinde Erbil 8 nolu Menzil Hasatahanesi'nde vefat etmiştir²⁴.

17. Deli Ahmet Oğullarından Mustafa oğlu Mehmet (Şehit)

Erkmen köyünden R. 1293/ M. 1877 doğumlu Deli Ahmet Oğullarından Mustafa oğlu Mehmet²⁵, piyade er olarak Çanakkale'de 13. alay, 2. Tabur, 8. Bölük'te as-

97. Cafer oğlu Ali'nin Belüne Muharebesi'nde şehit olduğu anlatılan AŞŞ belgesi. (AŞŞ, nr. 607, vr. 174a/456)

23 Mahkemede şahitlerin de doğru sözlü oldukları, aynı köyden İmam ve Muhtar olan Ömer Efendi ibn-i Abdullah, Hacı Hüseyin bin Abdullah, Ali oğlu Mustafa bin Ali, Memişoğlu Ali bin Ömer ve Eyüp ibn-i Abdullah'ın şahitlikleriyle 4 Mayıs 1880 tarihinde doğrulanmıştır (AŞŞ, nr. 607, vr. 174a/456).

24 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 105.

25 Deli Ahmetoğlu İbrahim biraderidir.

kerliğini yapmakta iken Kanlı Sırt Mevkii'nde 29 Mayıs 1915 tarihinde şehit olmuştur²⁶.

18. Ekşioğlu Emin'in oğlu Ali (Şehit)

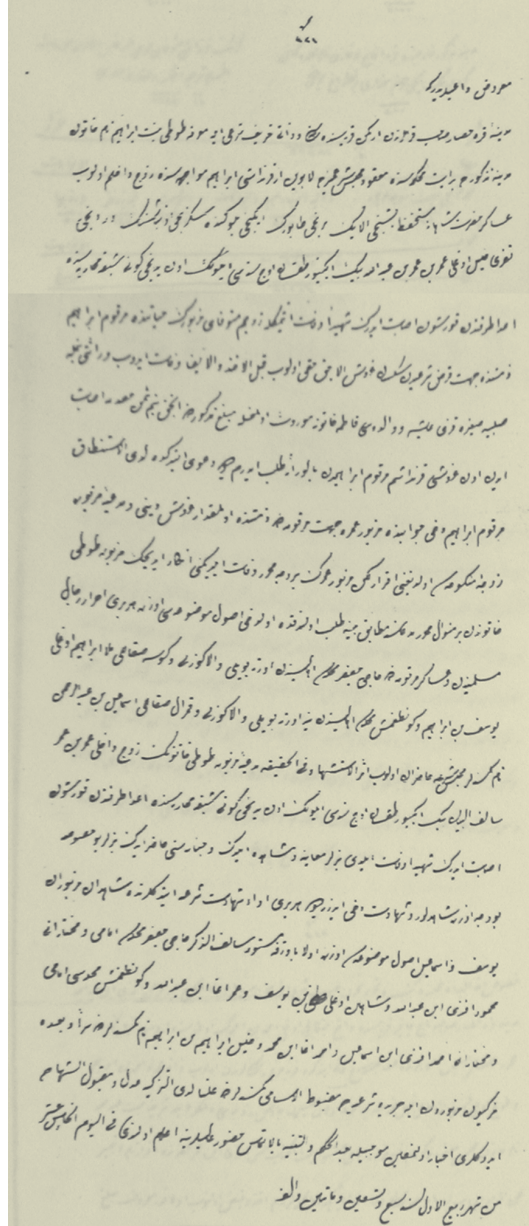
Erkmen köyünden R. 1305/M. 1889 doğumlu Ekşioğlu Emin'in oğlu Ali²⁷, piyade er olarak Çanakkale'de 5. alay, 1. Tabur, 4. Bölük'te askerliğini yapmakta iken Biga 1 nolu hastanesinde 27 Mayıs 1915 tarihinde şehit olarak vefat etmiştir²⁸.

19. Eyüpoğlu Ömer Nuri'nin biraderi Hüseyin

R. 1299/M. 1883 doğumlu Eyüpoğlu Hasan'ın oğlu Hüseyin²⁹, Sincanlı Taburu Binbaşılığının 13 Teşrin-i evvel 1326/26 Ekim 1910 tarih ve 40 nolu yazısında belirtildiğine göre 2 Teşrin-i evvel 1326/15 Ekim 1910 tarihinde vefat etmiştir³⁰.

20. Haliloğlu Ömer (Şehit)

Erkmen köyünden İbrahim kızı Dudu adlı kişi mahkemeye başvurarak eşinin 5. Alay 1. Tabur 2. Bölük 8. onbaşısının 4. neferi Haliloğlu Abdullah'ın oğlu Ömer'in de oğlu Ömer 17 Eylül 1293/29 Eylül 1877 tarihinde Şıbka Muharebesi'nde düşmanlar tarafından kurşun isabet ederek şehiden vefat etmiş olduğunu belirtmiş, asker arkadaşlarından

98. Halil oğlu Ömer'in Şıbka Muharebesi'nde şehit olduğu anlatılan AŞS belgesi. (AŞS, nr. 607, vr. 113a/321)

26 Şehitlerimiz, s. 158-159. Kütük hane 89'da 6 Ağustos 1916 tarihi kayıtlıdır.

27 Kadiroğlu damadıdır.

28 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 4. Şehitlerimiz, s. 156-157'de aynı köyden 1305 doğumlu Emin adlı kişinin şehit olduğu belirtilmektedir. Kanaatimize göre Emin Ali'nin babası olup, nüfus kaydına göre R.1282/M.1866 doğumludur.

29 Eyüpoğlu Ömer Nuri'nin biraderidir.

30 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 37.

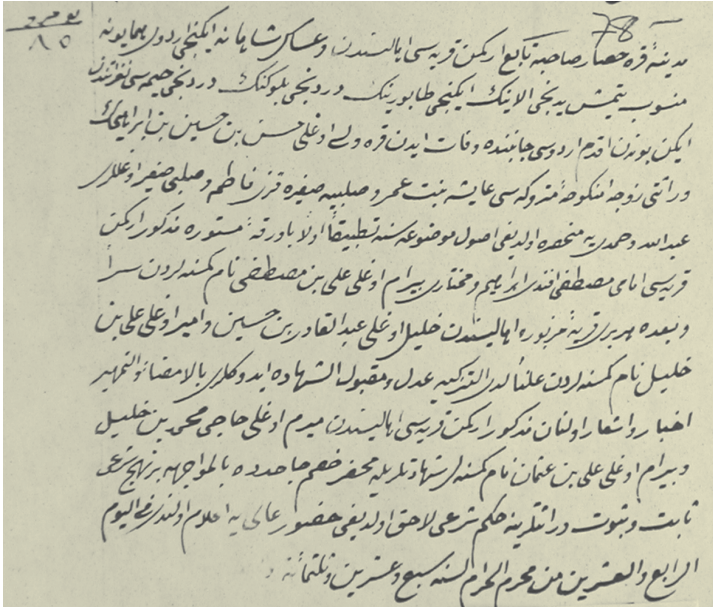
Hacı Cafer Mahallesi'nden Molla İbrahim oğlu Yusuf bin İbrahim ile Gündoğmuş Mahallesi'nden İsmail bin Abdurrahman isimli kişilerin şahitlikleriyle (aynı mahalle muhtarlarının şahitleri tanıdıklarının şahitliğiyle) 15 Rebiü'l-evvel 1297/26 Şubat 1880 tarihinde mahkemede belirtilmiştir³¹.

21. Haliloğlu Ömer'in oğlu İsmail

Erkmen köyünden Haliloğlu Ömer'in oğlu İsmail, 2. Ordu, 16. Alay, 3. Tabur, 1. Bölüğünde askerliğini yaparken 15 Safer 1310/8 Eylül 1892 tarihinden bir müddet önce vefat etmiştir³². İsmail, muhtemelen 29 Eylül 1877 tarihinde Şıbka Muharebesi'nde şehit olan Haliloğlu Ömer'in oğludur.

22. Kara Veli oğlu Hüseyin

Erkmen köyünden olup 2. Ordu, 77. Alayının 2. Taburunun 4. Bölüğünün 4. neferi iken ölen Kara Veli oğlu İbrahim oğlu Hüseyin'in oğlu Hasan'ın ne zaman ve hangi cephede öldüğü yahut şehit olduğu tespit edilememiştir³³.

99. Kara Veli oğlu Hüseyin'in askerde öldüğünü gösterir AŞS belgesi (AŞS, nr. 640, s. 46/78).

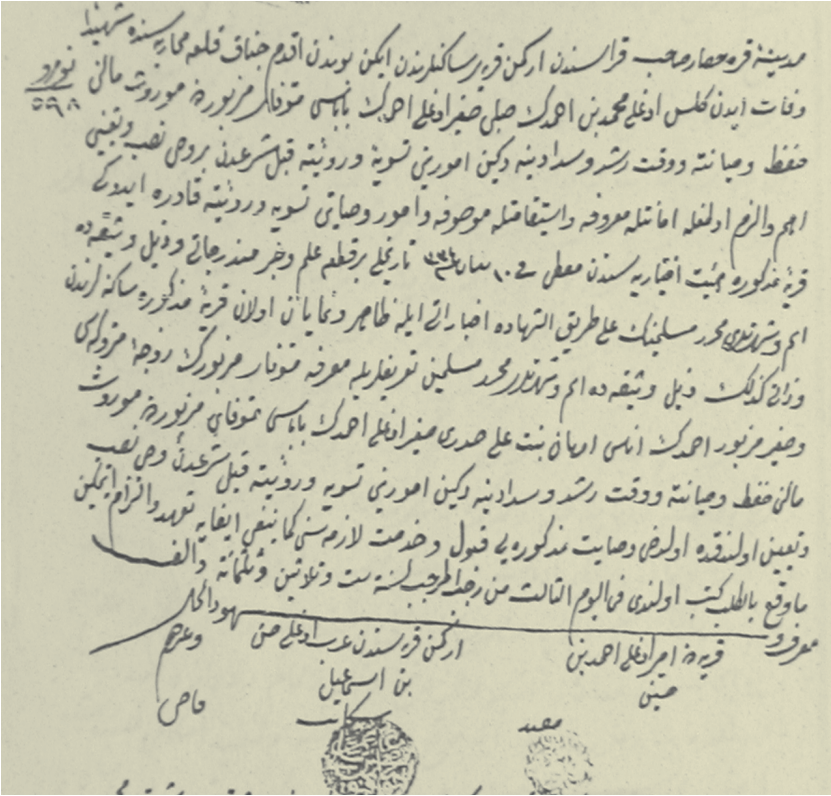
31 Mahkeme tarafından varisleri olarak hanımı İbrahim kızı Dudu, kızı Ayşe, annesi Fatma bulunmaktadır (AŞS, nr. 607, vr. 113a/321).

32 Varislerinin, hanımı Ahmet kızı Fatma, kız kardeşi Ayşe, amcası Ömer oğlu Hüseyin olduğu 8 Eylül 1892 tarihinde mahkemeye belirlenmiştir. (AŞS, nr. 628, s. 48/359).

33 Hüseyin'in hanımı Ömer kızı Ayşe, kızı Fatma, oğulları Abdullah ve Hamdi mahkemeye başvurarak varisleri olduklarını beyan etmişlerdir. Köyün İmamı İbrahim oğlu Mustafa, Muhtarı Bayramoğlu Mustafa'nın oğlu Ali, yine köyden Haliloğlu Hüseyin'in oğlu Abdülkadir, Emiroğlu Halil'in oğlu Ali, Bayramoğlu Halil'in oğlu Hacı Mehmet, Bayramoğlu Osman'ın oğlu Ali şahitlikleriyle de varislikleri mahkemede 15 Şubat 1909 tarihinde tescillenmiştir (AŞS, nr. 640, s. 46/78).

23. Keleşoğlu Ahmet'in oğlu Mehmet (Şehit)

Erkmen köyünden olup Çanakkale Muharebesi'nde şehit olan Keleşoğlu Ahmet'in oğlu Mehmet'in hangi tarihte bu mertebeye ulaştığı tespit edilememiştir³⁴. Köyden Çanakkaleye gidip de şehit olanlar 1915 yılında şehitlik mertebesine ulaşmışlardır. Keleşoğlu Mehmet de muhtemelen bu yılda şehit olmuştur.

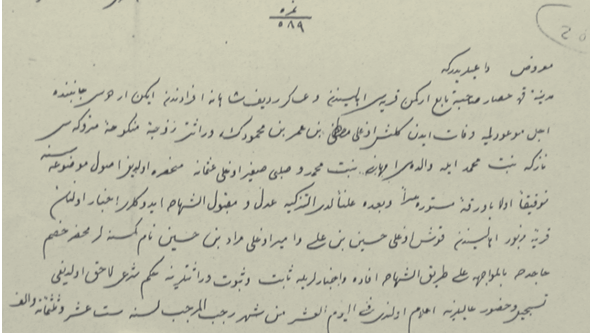
100. Keleşoğlu Ahmet oğlu Mehmet'in Çanakkale'de şehit olduğu anlatılan ASŞ belgesi (AŞS, nr. 649, s. 226/598).

24. Keleşoğlu Ahmet'in oğlu Memiş (Şehit)

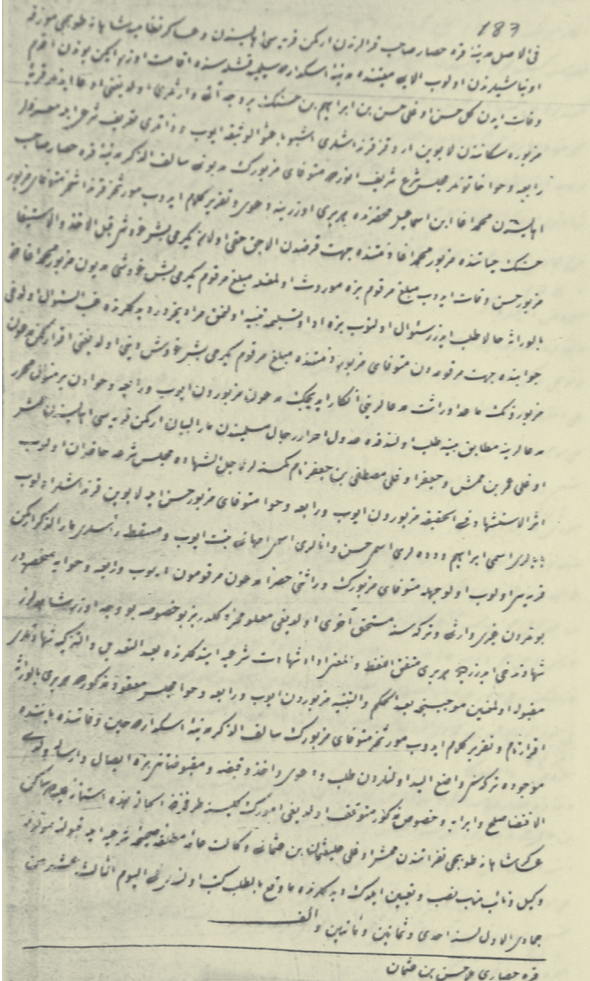
Erkmen köyünden R. 1296/M. 1880 doğumlu Keleşoğlu Ahmet'in oğlu Memiş, Çanakkale Arıburnu'nda 16-17 Haziran 1331/29-30 Haziran 1915 tarihinde şehiden vefat etmiştir³⁵.

34 Oğlu Ahmet'in yaşının küçük olmasından dolayı bir vasiye ihtiyaç olduğu, bu sebeple köy ihtiyar heyetinin 10 Nisan 1918 tarihli ilmi haberinden ve ilmi haberde isimleri ve şöhretleri yazılı olan Erkmen köyünden Arapoğlu İsmail'in oğlu Hasan, Emiroğlu Hüseyin oğlu Ahmet'in vs. kişilerin şahadetleriyle annesi Ali kızı Ummahan Hanım mahkeme tarafından 14 Nisan 1918 tarihinde vasi olarak tayin olunmuştur (AŞS, nr. 649, s. 226/598).

35 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 86.

101. Askerde iken vefat eden Keleşoğlu Ömer'in oğlu Mustafa'nın varislerini gösterir AŞS belgesi (AŞS, nr. 628,

102. Askerde vefat eden Kel Hasan oğlu Hasan'ın varislerinin alacak talep belgesi (AŞS, nr. 591, vr. 38b/183).

25. Keleşoğlu Mahmut oğlu Ömer'in oğlu Mustafa

Erkmen köyünden Keleşoğlu Mahmut oğlu Ömer'in oğlu Mustafa, Asâkir-i Redif-i Şâhâne neferlerinden olarak askerlik görevini yaparken 24 Kasım 1898 tarihinden bir müddet önce vadesiyle vefat etmiştir³⁶.

26. Kel Hasan oğlu Hasan

Erkmen köyünden Kel Hasan oğlu Hasan bin İbrahim bin Hasan, İstanbul Üsküdar Selimiye Kışlasında topçu onbaşısı olarak askerlik yaparken 1864 yılından bir müddet önce vefat etmiştir³⁷.

36 Köyden Kuşoğlu Ali oğlu Hüseyin ile Emiroğlu Hüseyin'in oğlu Murat'ın şahitliğiyle mahkeme tarafından hanımı Mehmet kızı Nazike, annesi Mehmet kızı Ummahan, oğlu Osman varisleri olduğu, 24 Kasım 1898 tarihinde belirlenmiştir (AŞS, nr. 628, s. 2167589).

37 Kel Hasan oğlu Hasan'ın varisleri olarak, kardeşleri Eyüp Efendi ile Rabia ve Havva adlı hanımlar olduğunu iddia ederek, Karahisar'dan Mehmet Ağa adlı bir kişiden alacağı olan 25 kuruş paranın mirasçıları olarak kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Mehmet Ağa borcunun olduğunu kabul etmiş, aynı köyden Memiş oğlu Ömer bin Memiş, Cafer oğlu Mustafa bin Cafer adlı kişilerin ölen kişinin mirasçıları olduğu şahadet etmesiyle paranın adı geçen kişilere verilmesi karara bağlanmış, ayrıca mirasçılar Yine İstanbul'da topçu olarak askerlik yapan Memiş oğlu Ali Osman bin Osman'a vekalet vererek askerdeki eşyalarının alınmasını da 14 Ekim 1864 tarihinde talep etmişlerdir (AŞS, nr. 591, vr. 38b/183).

27. Kuşoğlu Ali'nin oğlu Abdullah (Şehit)

Erkmen köyünden R. 1301 / M. 1885 doğumlu Kuşoğlu Ali'nin oğlu Abdullah, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 3 Şubat 1335/3 Şubat 1919 tarih ve numarasız ilâmında bildirdiğine göre, 21 Temmuz 1331/3 Ağustos 1915 tarihinde Meydan Harbi'nde şehiden vefat etmiştir³⁸.

28. Kuşoğullarından Halil oğlu Abdullah (Şehit)

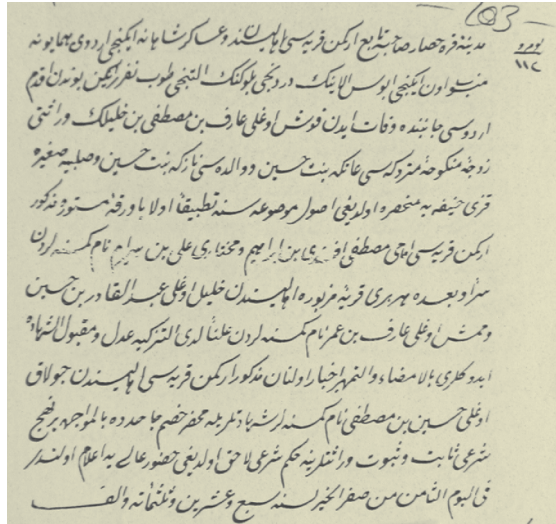
Erkmen köyünden R. 1304/M. 1888 doğumlu Kuşoğullarından Halil oğlu Abdullah, I. Dünya savaşı sırasında Çanakkale'de 55. Alay, 1. Tabur, 2. Bölük'te askerliğini yaparken 1 Haziran 1915 tarihinde şehit olmuştur³⁹.

29. Kuşoğlu Mustafa'nın oğlu Arif

Erkmen köyünden olup 2. Ordu, Obüs (Top) Alayının 4. Bölüğünün 6. top neferi iken Kuşoğlu Halil'in oğlu Mustafa'nın oğlu Arif 1918 yılından bir müddet önce vefat etmiştir⁴⁰.

30. Kuşoğlu Hüseyin'in oğlu Halil (Şehit)

Erkmen köyünden R. 1302/M. 1886 doğumlu Kuşoğlu Hüseyin'in oğlu Halil, 5 Haziran 1331/5 Haziran 1915 tarihinde Çanakkale'de Seddü'l-bahir Muharebesi'nde şehit olmuştur⁴¹.

31. Kuşoğlu Mehmet'in oğlu Halil

Erkmen köyünden R. 1306/M. 1890 doğumlu Kuşoğlu Mehmet'in oğlu Halil, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 24 Şubat 1333/ tarihli yazısına göre, 19 Teşrin-i sani 1333/19 Kasım 1917 tarihinde Kerman Şah⁴² Menzil Hastahanesi'nde vefat etmiştir⁴³.

103. Kuşoğlu Mustafa'nın oğlu Arif'in askerde vefat ettiği anlatılan AŞS belgesi (AŞS, nr. 640, s. 61/103).

38 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 7.

39 Şehitlerimiz, s. 154-155.

40 Arif'in varisleri olarak hanımı Hüseyin kızı Atike, kızı Hanife, annesi Hüseyin kızı Nazike, mahkemeye başvurarak varisleri olduklarını tescillemek istemişler, mahkeme aynı köyden İmam İbrahim oğlu Mustafa, ve Muhtar Bayram oğlu Ali, Haliloğlu Hüseyin'in oğlu Abdülkadir, Memişoğlu Ömer'in oğlu Arif, Çolakoğlu Mustafa'nın oğlu Hüseyin'in, şahadetleriyle adı geçen kişilerin askerde ölen Arif'in mirasçıları olduklarını 13 Kasım 1918 tarihinde teyit etmiştir (AŞS, nr. 640, s. 61/103).

41 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 58.

42 Kermanşah, İran'ın batısında yer alan ve Irak'a sınırı olan bir vilayet. Kermanşah vilayetinin merkezi Kirmanşah şehridir. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Kerman%C5%99Fab>.

43 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 51.

32. Kuşoğlu Ali'nin oğlu Hasan

Erkmen köyünden R. 1305 doğumlu Kuşoğlu Ali'nin oğlu Hasan, Harbiye Nezâreti Celîlesi'nin 10 Şubat 1331/23 Şubat 916 tarih ve 4512 nolu yazışmasında bildirdiğine göre, 6 Mayıs 1331/19 Mayıs 1915 tarihinde vefat etmiştir⁴⁴.

33. Kuşoğlu Abdurrahman'ın oğlu Hasan

Erkmen köyünden R. 1310 doğumlu Kuşoğlu Abdurrahman oğlu Hasan, Karahisar Askerlik Şubesi'nin 8 Teşrin-i sâni 1336/8 Kasım 1920 tarih ve bilâ-numaralı ilâmında bildirdiğine göre, 8 Eylül 1333/8 Eylül 1917 tarihinde vefat etmiştir⁴⁵.

34. Kuşoğullarından Hasan oğlu Ömer (Şehit)

Erkmen köyünden R. 1306/M. doğumlu Kuşoğullarından Hasan oğlu Ömer, I. Dünya Savaşı sırasında Şark (Kafkas) Cephesi'nde 7. Fırka, 8. Alayda askerliğini yaparken Palu Hastahanesi'nde bomba yarasından 07.04.1917 tarihinde şehit olmuştur⁴⁶.

35. Kuşoğlu Osman'ın oğlu Ömer

Erkmen köyünden R. 1303/M. doğumlu Kuşoğlu Osman'ın oğlu Ömer, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 26 Mayıs 335 tarih ve 576 numaralı yazısına göre, 13 Mart 1332, tarihinde (...) Hastahanesi'nde vefat etmiştir⁴⁷.

36. Memişoğlu Hüseyin'in oğlu Ali (Şehit)

Afyonkarahisar Askerlik Şubesi'ne bağlı, Erkmen köyünden R. 1305/M. 1889 doğumlu Memişoğlu Hüseyin'in oğlu Ali, I. Dünya savaşı sırasında Çanakkale'de 5. Alay, 1. Ta-

104. Memişoğlu Mustafa'nın oğlu Memiş'in Çanakkale'de şehit olduğu anlatılan AŞŞ belgesi (AŞŞ, nr. 650, s. 172/136)

44 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 7.

45 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 5.

46 Şehitlerimiz, s. 158-159. Kütükte 7 Haziran 1917 tarihi ile kayıtlıdır (Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 106).

47 Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 13.

bur, 2. Bölük'te askerliğini yaparken Biga Hastanesi'nde 25 Mayıs 1915 tarihinde şehit olarak vefat etmiştir⁴⁸.

37. Memişoğlu Mustafa'nın oğlu Memiş (Şehit)

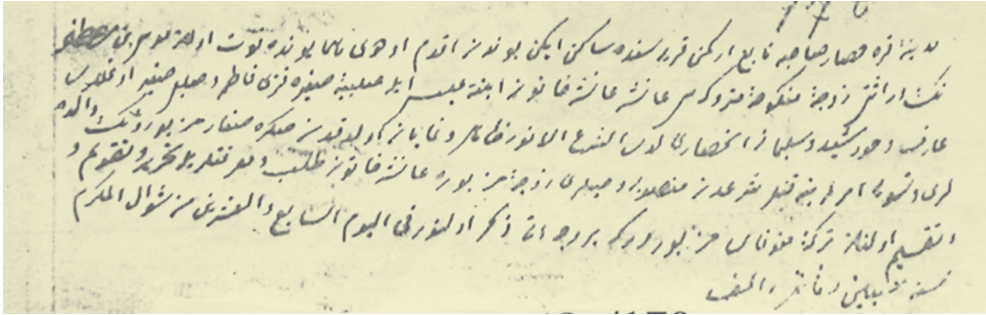
R. 1306 doğumlu Memişoğlu Mustafa'nın oğlu Memiş⁴⁹, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 11 Nisan 1333/M. 1917 tarihli ilâmından anlaşıldığına göre, 29 Teşrîn-i evvel 1331/11 Kasım 1915 tarihinde Çanakkale'de Seddü'l-bahir Muharebesi'nde şehiden vefat etmiştir⁵⁰.

38. Memişoğlu Osman'ın oğlu Ömer

R. 1309/M. 1893 doğumlu Memişoğlu Osman'ın oğlu Ömer⁵¹, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 19 Mayıs 1335/19 Mayıs 1919 tarihli ilâmından anlaşıldığına göre, 18 Teşrîn-i evvel 1333/ 18 Ekim 1917 tarihinde Kerman Şah Hastahanesi'nde vefat etmiştir⁵².

39. Mustafa oğlu Musa

Erkmen köyünden olup ordû-yı hümayûnda (askerde iken) vefat eden Mustafa oğlu Musa'nın 17 Şevval 1270/13 Temmuz 1854 tarihinden önceki bir tarihte öldüğü anlaşılmaktadır⁵³.

105. Askerde vefat eden Mustafa oğlu Musa'nın varislerini gösterir AŞS belgesi (AŞS, nr. 581, vr. 48a/170)

48 Şehitlerimiz, s. 156-157'de Memişoğlu lakabı Gümüşoğlu diye yazılıdır. Nüfus kütüğünde aynı köyden 1305 doğumlu Hüseyin oğlu Ali Memişoğlu ailesine mensup olarak görülmektedir.

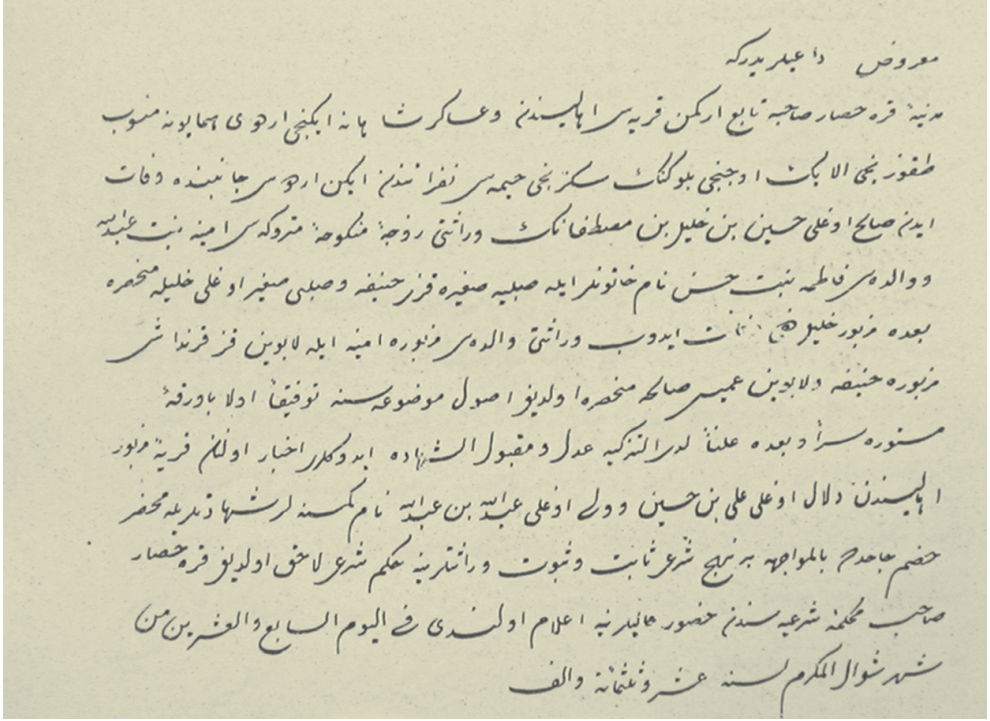
49 Memişoğlu Hasan kardeşidir.

50 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 24. Erkmen köyünden Memişoğlu Hacı Ali oğlu Hasan ve diğer Mustafa oğlu Hasan tarifleriyle Ömer kızı Nimet mahkemeye başvurarak, Ömer oğlu Arif'in huzurunda kocası Memişoğlu Ömer'in oğlu Mustafa'nın oğlu olan Memiş'in geçen Haziran 1331 tarihinde Çanakkale Seddü'l-bahir Muaherebesi'nde şehit olduğundan mirasçısı olarak kendisi ile annesi Osman kızı Kezban, çocuklarının Yunus, Şerife olduğunu beyan ederek, kocasının adı geçen Arif'ten 72 kuruş alacağı olduğundan bu paranın kendilerine alverilmesini talep etmiştir. Aynı köyden Memişoğlu Hacı Ali'nin oğlu Hasan, Arapoğlu Mustafa'nın oğlu Hasan şahitlik ederek Memişoğlu Memiş'in Haziran 1915 tarihinde Çanakkale Seddü'l-bahir Muharebesi'nde gününü hatırlayamadıkları bir zamanda ikindiden evvel düşmana hücum sırasında düşman tarafından şehit olduğu belirtilmiş, varislerinin de belirtilen kişilerin olduğu beyan edilmiştir. 28 Nisan 1917 (AŞS, nr. 650, s. 172/136).

51 Ömer, Memişoğlu Hacı Ali torunudur.

52 *Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri*, hane 22.

53 Musa'nın hanımı ve dört çocuğu vardır. (AŞS, nr. 581, vr. 48a/170.)

106. Askerde vefat eden Salihioğlu Hüseyin'in varislerini gösterir AŞS belgesi (AŞS, nr. 623, vr. 29a/165)

40. Salihioğlu Hüseyin

Salihioğlu Mustafa'nın oğlu Halil oğlu Hüseyin, muhtemel R. 1307-8/M. 1891-2 yıllarında Yemen'de 2. Ordu, 9. Alay, 3. bölük, 8. haymesi neferi olarak askerliğini yaparken vefat etmiştir⁵⁴.

41. Tekelioğullarından Ömer oğlu Mehmet (Şehit)

Erkmen köyünden R. 1305/M. 1889 doğumlu Tekelioğullarından Ömer oğlu Mehmet, I. Dünya savaşı sırasında Çanakkale'de 55. Alay, 1. Tabur, 2. bölük'te onbaşı rütbesiyle askerliğini yaparken 29 Mayıs 1915 tarihinde Seddü'l-bahir Muharebesi'nde şehit olmuştur⁵⁵.

54 Hüseyin'in hanımı Emine, annesi Fatma, ve kızı Hanife mahkemeye başvurarak aynı köyden Dellaloğlu Ali ve Veli oğlu Abdullah'ın şahitliğiyle varisi olduğu 14 Mayıs 1893 tarihinde beyan edilmiştir (AŞS, nr. 623, vr. 29/165).

55 Şehitlerimiz, s. 158-159. Nüfus kaydında R. 1306 doğumlu olduğu, Tekelioğlu Mehmet oğlu Ömer'in oğlu olduğu, Sincanlı Askerlik Şubesi'nin 12 kanun-ı evvel 1332 tarih ve numarasız ilâmında bildirdiğine göre, 3 Ağustos 1915 tarihinde şehiden vefat ettiği kayıtlıdır (Erkmen Köyü Nüfus Kütüğü Defteri, hane 11).